

Original article

Dünya Bankası'nın İdeolojik Kökenlerinin Soğuk Savaş Dönemi Başlangıcında Türkiye'ye Yansımaları: 6326 Sayılı Petrol Kanunu

The Reflections of the Ideological Origins of the World Bank on Turkey at the Beginning of The Cold War Period: Petroleum Law No. 6326

Özlem Küçük *

Vocational School of Justice, Kocaeli University, Kocaeli, Turkey.

Özet

Esas amacı, uluslararası sermayenin önündeki engelleri kaldırmak ve yabancı yatırımları teşvik etmek olan Dünya Bankası'nın tarihsel süreçte kuruluş felsefesini oluşturan unsurları anlayabilmek için Birleşik Amerika'nın Açık Kaçınılmaz Yazgı (Manifest Destiny) anlayışını, Açık Kapı (Open Door Policy) politikasını ve misyonerlik faaliyetlerini, Woodrow Wilson'ın kurucusu olduğu Milletler Cemiyeti'ni, Wilson Prensipleri'nin 2 ve 3. Maddelerini incelemek gerekir. 1913 yılında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı seçilen, Woodrow Wilson, 1918'de, tüm dünyaya, "kalıcı barış, demokrasi, özgürlük, insan hakları, serbest piyasa ekonomisi, ulusların kendi kaderini belirleme hakkı ve hukukun üstünlüğüne dayalı" yeni bir uluslararası sistem vadediyordu. 1914 yılında başlayan komünizm-kapitalizm savaşında, Wilson, Lenin'in Barış Kararnamesi karşısında Wilson Prensipleri'ni açıkladı. "Wilson Prensipleri" ile Birleşik Amerika Başkanı Wilson'ın ilan ettiği 14 nokta da "eşit rekabet koşulları" ile ticaret engellerinin kaldırıldığı bir ekonomik sistem öngörülmüyordu. O dönem Amerika, "eşit rekabet koşulları" ile Birleşik Krallığın sahip olduğu dış pazarlara ve hammadde kaynaklarına ulaşmadaki rekabet üstünlüğünün kalkmasını ve Amerika'ya eşit koşulların sağlanmasını istiyordu. Böylece, İkinci Dünya Savaşı sürerken A.B.D ekonomik, sosyal ve siyasal bir uluslararası yapılanmayı da yukarıda belirtilen politikaların uzantısı şeklinde planlamıştır. Birleşik Amerika'nın öncülüğünde Birleşmiş Milletler sistemi kurulmuş, Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası finans kuruluşları, dünya ekonomisinde piyasa kurallarının işlenmesini sağlayacak amaç ve hedeflerle donatılmışlardı. Böylelikle, Amerikan sermayesinin önündeki tüm engellerin aşılmasında ve gelişmekte olan ülkelerin hammadde kaynaklarına ve pazarlarına ulaşılmasında Dünya Bankası görevlendirilmiştir. Nitekim Dünya Bankası'nın ideolojik yapısı, 1950'li yıllarda Türkiye için hazırlanan Barker Raporu'nda belirginleşiyordu. Demokrat Parti hükümeti Barker Raporu doğrultusunda, "Petrol Kanunu" ve "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu"nu çıkarmış, böylece, Türkiye'nin İvedili Sanayi Kalkınma Planı dönüşürken, Pazar ekonomisine dayalı bir ekonomik yapının mihenk taşları atılıyordu.

Anahtar Kelimeler: Dünya Bankası, Barker Raporu, Açık Kapı Politikası, Petrol Kanunu.

Abstract

This article analyzes the World Bank's ideological origins on encouragement of international investments of USA. Foreign investments and market economy are the main goal of development and one of the priorities of the World Bank. In an attempt to better understand the impact of the World Bank on outsourced market economy in Türkiye, We must describe the American foreign policy, especially, open door policy, manifest destiny, Wilson's liberal enternasyonizm strategy, etc... McKinley says "Who can estimate the missionaries's value to the progress of the nations? "Their contribution to the onward and upward march of humanity is beyond all calculation." (McKinley, 1900 quoted in Ustorf, 1998). Admiral Bristol came to Turkey in 1919. He is one of the

* Corresponding author:

Özlem Küçük, Research Assist, Vocational School of Justice, Kocaeli University, Kocaeli, Turkey.
Email: ozlem.kucuk@kocaeli.edu.tr

missionaries of America, one of the priority goal of reaching oil resources of Mesopotamia and to export oil to Türkiye. To realize its main purpose, pretending having brought "civilizing" practies. However, we cannot deny that Americans policies effects on the World Bank's Barker Report for Turkey.

Keywords: World Bank, Barker Report, Open Door Policy, Petroleum Law.

Received: 11 June 2018 * **Accepted:** 23 July 2018 * **DOI:** <https://doi.org/10.29329/ijiasos.2018.149.2>

GİRİŞ

Birinci Dünya Harbi sonrası, Amerikan Başkanı Woodrow Wilson'ın anons ettiği Amerikan dış politikasını anlatan **Wilson Prensipleri** uluslararası sınırların kalktığı bir dünyada ulusların daha çok ticaret yapmasına imkan veren, evrensel barışın ve **eşit rekabet koşullarının** sağlandığı bir uzlaş sistemini önermekteydi. Wilson, Ocak 1918'de Amerikan Kongresinde ilan ettiği "Wilson İlkeleri (Wilson Prensipleri)" ile Birinci Dünya Harbi sonrası kurulacak olan yenedünya düzenini şekillendirmek istiyordu. Antiemperyalist, eşitlik, özgürlüklere dayalı liberal sistem yanlısı değerler üzerine örüntülü Wilson'ın ideali, aslında bugünkü, Amerikan hegemonyasının ideolojik zemini ile ilgili bize fikir verir. Birinci Dünya Harbi sonlarına doğru, Amerika Başkanı Wilson'ın öncülüğünü yaptığı bu ideal, İkinci Dünya Harbi sonuna doğru, Amerika'nın liderliğinde kurulan yenedünya düzeninin arka planında etkili olmuştur.

İkinci Dünya Harbi biterken Bretton Woods uzlaşısı ile kurulan yenedünya düzeni, kapitalizmin serbest kalması ya da uluslararası kurumlar ile sistematik bir şekilde güçlendirilmesi yönünde gönüllü birliktelik olup, Türkiye'yi ekonominin serbest kalması yâda düzenlenmemesi hususunda bir tercihe zorlamış, bu da yurt içi kaynaklara dayalı sanayi kalkınma programından vazgeçilmesine, Dünya Bankası başta olmak üzere, dışarıdan gelen yardıma ve krediye bağımlı merkezi planlamadan yoksun bir Pazar ekonomisine geçişe neden oldu.

Bilhassa merkezi planlamaya dayalı bir sanayi kalkınma planı olan 1946 İvedili Sanayi Planı uygulamadan kaldırılırken, Türkiye'nin Marshall Planı'ndan yararlanabilmesinin ön koşulu olan İktisadi Kalkınma Planı (Turkish Recovery Plan) devreye giriyordu. 1947 yılında üye olunan Dünya Bankası'ndan, 1950 yılı ortalarında Türkiye'ye gönderilen heyet, James Barker öncülüğünde Barker Raporu'nu hazırladı. Barker Raporu, temel olarak, devlet eliyle sanayileşme ve kalkınma politikasına tamamıyla karşı çıkıyor, sanayi yerine tarımı, devlet işletmelerinin devredilmesini, yabancı yatırımın özendirilmesini teşvik ediyordu.

Nehru'ya göre, az gelişmiş memleketlerde, kalkınma güçlüğü, bugünün ihtiyaçları ile yarının talepleri arasındaki çelişkidir. Zira, fakir bir ülke, yarını inşa edebilecek kaynaklara sahip değildir. Buna rağmen, yarını inşa etmek ve kısa zamanda refaha ulaşmak arzusunda isek, bugünkü

nesillerin ihtiyaçlarını görmezden gelebilmeliyiz. Ancak, demokrasi daha çok bugünü düşünmek eğilimindedir. Otoriter, halkın istek ve şikâyetlerine önem vermeyen bir hükümet, yarını inşa etmek için bugünkü nesillerin ihtiyaçlarına fazla önem vermeyebilir. Ancak, biz demokratik memleketler, bunu yapamayız, der

Atatürk, kapitalist iktisatçıların, az gelişmiş ülkelerin sanayi seçiminde önerdikleri “sermaye-hasıla” oranı yaklaşımını gerçek anlamda sanayileşmeyi sağlamadığı bildiği için, sosyalist planlamada kullanılan, “yatırımlarının kendini ödeme süresi ölçütü” yaklaşımının ağır bastığı devlet eliyle sanayileşme politikasını seçti. Atatürk, öncelikle yurtiçi kaynağa dayalı, sanayileşme politikası ile hızlı bir kalkınma hamlesi gerçekleştirmek üzere yola çıkarken, aynı zamanda, bugünü düşünmüş, sosyal kalkınma yolunda, **Toprak Reformu, Kooperatifçilik, Okuma-Yazma Seferberliği, Kadın Hakları, Halk Eğitimi** gibi davalarını yanında çağdaş dünyanın sosyal ilkelerine uygun bir **İş Kanunu’nu da** uygulamaya koymuştu.

İkinci Dünya Harbi yıllarında hazırlanan ve 1930’ların sanayi planlarının bir uzantısı niteliği taşıyan 1946 İvedili Sanayi Planı, uluslararası alanda değişen güç dengeleri nedeniyle rafa kaldırılmış bunun yerine 1947 Türkiye İktisadi Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Ne varki bu planda uygulamaya geçirilememiştir. Bu dönemin siyasal ve ekonomi politikalarının ana çizgilerini belirleyen dış faktörlerden birincisi A.B.D., ikincisi ise uluslararası örgütler olmuştur. Bu dönemi ilişkin Yerasimos (2005), Dünya Bankası’nın Türkiye’ye ilişkin kalkınma raporuna dayanarak şunu belirtmiştir: **“Bu raporda, Türkiye’ye, sanayileşme amacından vazgeçmesi gerektiği gibi bir telkinde bulunulmuyor. Ona telkin edilen şey; bu amaca en çabuk yoldan varmanın, tarım alanındaki kalkınmaya ağırlık tanımakla mümkün olacağı gerçeğidir. Türkiye, bu tarz dış telkinleri dikkate alarak, sanayi ağırlıklı ekonomik politikadan tarım ağırlıklı ekonomik politikaya geçmiştir.”** Böylelikle, pek çok araştırmacıya göre İkinci Dünya Savaşı yıllarında “Ödünç Verme ve Kiralama” yasası ile başlayan Türk-Amerikan ekonomik ilişkileri, dış yardım, dış borçlanma ve yabancı yatırıma yönelik bir izleme ile devam etmiştir. Peki, Türkiye-Amerika ekonomik ilişkileri nasıl bir tarihsel süreçten geçmiş ve bu aşamaya gelmiştir?

Birleşik Amerika, Açık Yazgı anlayışı çerçevesinde, Amerikan değerlerini, kültürünü, yaymak ve diğer halkları özgürleştirmek için Osmanlı Devleti topraklarında misyonerlik faaliyetlerine başlamıştır. Özellikle 1840’lı yıllarda müstakil kliseye kavuşan Amerikan misyonerleri, dini ve siyasi propagandalarını okullar, kliseler, yetimhaneler ve hastaneler kurarak devam ettirmişlerdi. Aynı zamanda 1919 yılının başlarında Türkiye’ye, Amerika’nın “Açık Kapı” politikasının uygulayıcısı olarak gelen Amiral Bristol, genel olarak tarafsız bir politika sürdürürken, Amerikan petrol şirketleri için Mezopotamya bölgesinde bir istihbarat ağı oluşturmuştu. Amerikan misyonerlerinin bütün bu çabaları ses getirmiş ve bir kesimin Amerika ile yakınlaşmasına neden olmuştu. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Amerika’nın Ödünç Verme ve Kiralama yardımı kapsamına alınan Türkiye, tekrar dış yardımla tanıştı.

Nitekim Dünya Bankası tarafından Türkiye gelen heyet tarafından hazırlana Barker Raporu, Türkiye'nin planlı kalkınma ve sanayileşme politikalarını rafa kaldırmış, "Petrol Kanunu" ve "Yabancı Yatırımları Teşvik Kanunu" ile dışa bağlı Pazar ekonomisinin hukuki ve ekonomik temelleri atıldı.

Çalışmanın ilk bölümünde, Dünya Bankası'nın oluşumuna etki eden Amerikan politikaları ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise, Dünya Bankası'nın Amerikan sermayesinin Türkiye'de Pazar ve hammadde kaynaklarına ulaşmada, Barker Raporu, Petrol Kanunu ve Yabancı Yatırımları Teşvik Kanunu ve sosyal etkileri incelenecektir.

BİRLEŞİK AMERİKA'NIN KURULUŞ İDEOLOJİSİ ve FELSEFESİNİN DÜNYA BANKASI'NA YANSIMALARI

İkinci Dünya Savaşı sonlarına doğru, Bretton Woods uzlaşısı ile kurulan İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD, bugünkü ismiyle Dünya Bankası) ve Uluslararası Para Fonu (IMF), Marshall Planı gibi oluşumlar uluslararası ticaret ve ekonomi ilişkilerini güçlendirmek amacıyla yapılandırılmıştır. Marshall Yardımı; Sovyet ekonomisinin tam ve en katı sosyalleşme ve kolektifleştirme, biçimlerine döndüğü bir sırada, Batı Avrupa ile ortak işbirliğine girme sürecidir. Zira, özel girişime teşvik edilen Avrupa ülkeleri, komünizme göre daha kolay refah elde edecek yollara ikna ediliyordu. Böylelikle, milyonlarca dolarlık Amerikan yardımı alan Batı Avrupa'da ekonomik büyüme hızla arttı ve Kuzey Atlantik ağının içinde bütünleşti.

Dünya Bankası'nın "Articles of Agreement" başlıklı ana sözleşmesinde, ısrarla uluslararası yatırımları yönetmek, özendirmek, teşvik etmek gibi kavramlar kullanılır. Nitekim, uluslararası ticareti geliştirmek, kalkınma amaçlı uluslararası yatırımları teşvik etmek, yönetmek, Banka'nın en önemli amaçlarıdır. Dünya Bankası'nın kalkınma söylemi, dönemin şartları yanında ABD'nin yeni politika anlayışının etkisi altında kalmıştır. Dünya Bankası'nın politik söylemleri ise 1940'ların ortasından 1960'lara kadar kalkınma ekonomisi ekseninde şekillenmiştir. Esas olarak, Pazar ekonomisi, özel mülkiyet ve özel girişimciliği savunan Banka, az gelişmiş ülkelerin kalkınmasını yabancı sermaye akımlarına bağlar. Ana Sözleşmesi gereğince, Banka, sadece üye ülke hükümetine veya hükümet garantisindeki bir kamu kuruluşuna borç verebilir. Dünya Bankası'na üye olan ülkelerin "üye olma amaçları" gelişmişlik düzeylerine göre değişmektedir. Bu konu gerçekten önemlidir, zira, bir tarafta, dış borçla kalkınacağına inanan az gelişmiş ülkeler için finansman kaynağı olan Banka, diğer tarafta, oy gücü yüksek gelişmiş ülkeler için, yürüttüğü yatırım projelerinde, o ülkelerin şirketlerine iş olanağı sağlar. **Zira, DB'na üye olmayan bir ülkenin şirket yâda kuruluşları, Banka tarafından finanse edilen bir projenin ihalelerine katılamaz ve herhangi bir sebeple projenin yürütülmesine dâhil olamaz.** (Nazan Savaş, Sağlıkta Dönüşüm Sürecinde Dünya Bankası'nın Ulusal Sağlık Mevzuatımıza Etkisi)

İşte, tam da bu noktada, 1990'lı yıllarda Dünya Bankası'nın finanse ettiği Antalya Su ve Çevre sağlığı projesinden, konumuz açısından önemli olduğunu düşündüğünden bahsedeceğim. Neden bu proje önemlidir? Su dağıtım hizmetin özelleştirilmesi ve kamu hizmeti alanından çıkarılması ve yabancı bir firmaya ihale edilmesi açısından önemlidir. Antalya Su ve Çevre Sağlığı Projesi, Dünya Bankası kredilendirdiği bir proje olup, 100.000.000 ABD Doları kredi verilen projenin şartlarından birisi, hizmetlerin işletilmesinde özel sektör katılımını sağlamak olmuştur. Bu ihale Lyonnaise des Eaux ile Enka Ortaklığı devr almıştır. Ancak, Antalya örneğinde Enka Holding ve Lyonnaise des Eaux şirketi tarafından oluşturulan ortaklık tarafından Ant-su adıyla kurulan yeni şirket (Enka daha sonra bu ortaklıktan çıktı ve sermayenin tamamı Fransız şirkete geçmiştir, 1998) her yıl yüzde 7 tutarında fatura artışı yaptığı için Antalya Büyükşehir Belediyesi ile arası bozulmuş ve Ant-su beşinci yılın sonunda gitmiştir. Ancak, şirket, su tarifelerinin yükseltilmesi talepleri yeterince karşılanmadığı için tahkime gitmiş, su işletmesi daha sonra tekrar Belediye'ye dönmüştür.

Woodrow Wilson, 1913 yılında Amerika'nın başına geçtiğinde, Birleşik Amerika, dünya sanayi üretiminin %32'sini gerçekleştiriyordu, 1880'de dünya sanayi üretiminin %22.9'unu gerçekleştiren İngiltere ise, 1913'te, %13.6'ya gerilemişti.

On dokuzuncu yüzyılın kapitalizm anlayışı, 'enternasyonalist'ti ve tüm uygar dünyayı kapsayan Roma İmparatorluğu'ndan farklı olarak, bu dönemde birkaç imparatorluk bir arada yaşıyordu. Sermaye birikimine paralel olarak her yükselen ulus devlet, dış pazarlara ve ucuz hammadde kaynaklarına ulaşma ve farklı coğrafi bölgelerde, emperyalist yayılma özlemi içindeydi. Bu misyonu '**uygarlaştırma**' söylemi üzerinden yapıyorlardı, (Britanya İmparatorluğu'nun Hindistan'da hukuk önünde herkesin eşit olduğu bir devlet sistemi anlayışını yerleştirmesi gibi...)

Thomas W. Wilson, büyük Amerika idealizmi, işte böyle bir liberal enternasyonalizm söylemi çerçevesinde, özgürlük, barış, kendi siyasal kaderini tayin hakkı, serbest ticaret ve silahsızlanma gibi ifadelerle anlam buluyordu. Wilson'ın '**Zaman zaman milliyetçilikle enternasyonalizm arasında ayırım yapmaya çalışan beylerin tartışmalarına tanık oldum fakat en büyük milliyetçi, ulusunun en büyük ulus olmasını isteyen kişidir. İşte bu en büyük ulus ise dünya ulusları arasında görevini tam olarak yerine getiren ulustur. Böyle bir görüşe sahip ulus, silah gücü, ticari rekabet yada insanlık sorunlarını derinden kavrayan manevi liderliğin ötesinde bir etki ve güce ulaşmıştır**' sözleri gerek pragmatik karakterinin, gerekse büyük Amerika idealinin açıklamasıdır.

Açık Kaçınılmaz Yazgı (Manifest Destiny) Anlayışı ve İnsanlığa Özgürlük Getirme Misyonu ve Misyonerlik faaliyetleri

Günümüzde Amerika'nın dünyaya barış, demokrasi, refah ve özgürlük getirdiğine inananların sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Fakat ya inanmayanlar. Transformers: Ayın Karanlık Yüzü bir Amerikan yapımı bilim kurgu filmidir ve serinin üçüncü filmidir. Savaşın sonuna doğru dünyayı ele

geçirmek isteyen autobotların eski lideri Sentinel Prime, dünyayı bu istaladan kurtarmak isteyen Optimus Prime'a şöyle der: "Sana evini, Cybertrone'ü getirdim." Optimus Prime ise şu cevabı verir : **"Sen, bana özgürlüğün herkesin hakkı olduğunu öğrettin."**

Amerika, özgürlük söylemi üzerine bilinçli olarak kurulmuş tek ülkedir. 1961 yılında John F.Kennedy, **Amerika'nın özgürlüğünün başarısı için "her bedeli ödeyecek, her yükü çekecek kadar"** güçlü bir ülke olduğunu söylüyordu.

18.yüzyılın sonlarında kabul edilen, **Amerikan Anayasası ile siyasi liberalizmin** temelini atan Amerika, farklı etnik kökende ve kültürdeki pekçok insanı yurttaşlık bağıyla ülkesine bağlamıştır. (Hakan Topateş, Aslıcan Kalfa, Yeni Çalışma İlişileri Bağlamında Örgütsel Yurttaşlık ve Duygusal Emek) Birleşik Devletlerin çıkarlarını meşrulaştırma kökenlerinden ve Amerikan siyasal tarihinin önemli köşe taşlarından biri olan "Açık/Kaçınılmaz Yazgı" (Manifest Destiny) diğer ismiyle "Amerikan İstisnacılığı" anlayışının fikri temellerini, ABD'nin Atlantik'ten Pasifiğe; Kuzey Kutbundan tropiklere kadar olan bölgeye yayılmasının "tanrının bariz isteği" olduğu fikri oluşturmaktadır. Açık/Kaçınılmaz Yazgı anlayışına göre Amerika, bulunduğu kıtada Tanrının verdiği yetkiyle, dünyanın geri kalanının **özgürleştirmek** için serbestçe yayılmalı ve genişlemeliydi.. Temelinde liberal düşünce olan Açık/Kaçınılmaz yazgı demokratik değerler üzerine oturtulmuş ve Amerika'nın rızaya dayalı hegemonyası için bir zemin oluşturmuştur .O'Sullivan'ın 1845'de yazdığı yazı ile 'Allah tarafından Amerika'ya verilen Kaçınılmaz Yazgı'yı yerine getirmenin gereği olarak, yıldan yıla çoğalan milyonlarca insanımızın özgür gelişimi için kıtaya yayılmak elzemdir", demişti. Sömürgecilerin, batıya yönelimi gözmezden geldikleri ilk zamandan beri, Amerikalılar, yeni bir başlangıç için değişime, değerli mineralleri ve verimli topraklarıyla yeni yerlere hasret kalmışlardı. 1830 ve 1860 yılları arası her iki ulusal partide yayılmacılığın büyümesine kapılmıştı. Kuzey Eyaletleri temsil eden Cumhuriyetçi Whig (Milliyetçi Görüş Yanlıları) Batı'nın önerdiği yeni ticari fırsatlara bakarken, Güneyi temsil eden Demokratlar, Batıyı şehirleşme ve endüstrileşmeye karşı bir panzehir olarak gördüler ve köleliğin ve köle devletlerin genişlemesini öngördüler. Amerikalılar batıya doğru yayılmanın özgürlüğü ve demokrasiyi yaymayı kolaylaştıracağını düşünüyordu. Yeni toprağın ediniminin gerekçesi olarak Amerikan Medeniyetinin daha az şanslı ve alt gruplara götürülmesinin Amerika'nın Cumhuriyetçi yönetim sisteminin yayılmasına yararı olacağına inançlarıydı.

Açık Yazgı misyonu ile Amerika'nın seçilmiş ve tanrı tarafından görevlendirilmiş bir halk olduğununun, yazgısı gereği Amerikan değerlerini tüm dünyaya yayması gerektiği algısı, İngiliz İmparatorluğu'nun kullandığı bir yöntemi **misyonerlik** faaliyetlerini Amerika'nın yürütmesine imkan tanıdı.

Osmanlı Devleti'nin ABD ile ilişkileri, ticaret ile başlamış, ilerleyen dönemde ticaret ilişkilerinin yanısıra, misyonerlik faaliyetlerin de ilişkilerde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Osmanlı Devleti-ABD diplomatik ilişkileri, 1823 yılında açıklanan Monroe Doktrini'nin hemen ardından bir çerçeveye

oturtulmuş, o yıllardan itibaren ABD, Osmanlı'yı "doğunun anahtarı" saymış ve ticari ilişkilerini geliştirmeye büyük önem vermiştir.

Türk tarihinde batılaşmanın ilk adımı olarak kabul edilen "Tanzimat Fermanı"

1839 da okunduğunda, yarattığı atmosferin bir sonucu da Protestanların müstakil bir kiliseye kavuşmalarının önünü açmak olmuştur.

Amerikan Misyonerleri, önce, Suriye ve Filistin'de yürüttükleri misyonerlik faaliyetlerini sonra, Osmanlı Devleti'nin her yerinde okul, hastane, yetimhane ve kilise gibi kurumlar açarak sürdürmüşlerdir. 18.yüzyıl sonlarında İngiliz misyonerler tarafından Osmanlı Devleti'nde başlatılan protestan misyonerliği, 19.yüzyılda Amerikan misyonerleri tarafından 1856 yılındaki Islahat Fermanı ile getirilmiş olan "din serbestliği" ilkesi ile büyük bir güç ve yayılma sahası imkanı elde edilerek sürdürülmüştür. Amerikan kolejlerinde eğitim veren Ermeni öğretmenler tarafından bağımsız Ermeni Devletine ilişkin siyasi düşüncenin işlenmesi dönemin dikkat çekici gelişmelerindedir. Protestan misyonerler, Doğu Anadolu, Orta Anadolu, Ege, Mezopotamya bölgelerinin yanısıra, özellikle Suriye ve Lübnan'da, okullar yetimhaneler kurdu. Protestan misyonerler, bu okulları sadece dinsel eğitim düşüncesi ile açmadılar. Okulları, mensup oldukları ülkelerin politik çıkarlarına uygun olarak ekonomik, sosyal kültürel boyutları olan bir tür nüfuz etme aracı olarak kullanmışlardır. Dolayısıyla, misyonerler, bu okulları her zaman sadece stratejik öneme sahip yerleşim yerlerine açmakla kalmamış, aynı zamanda burlardaki okul ve öğrenci sayılarını da artırmayı ihmal etmemişlerdir. Misyonerlerin gayesi, kendilerinin iddia ettikleri hiçbir zaman kurak ve susuz topraklarda ilim ve ilerlemeyi sağlamak değildi. Suriye ve Lübnan'da sömürgeciler, nüfuzunu güçlendirmeye ve yerli işbirlikçiler yetiştirmeye çalıştı. 19.yüzyılın başlarında Osmanlı topraklarına gelen Amerikan Protestan misyonerleri, Osmanlı ticaret yollarını takip ederek, bütün liman şehirlerini gezdiler. Gezdikleri bölgedeki yerel halkın etnik ve dinsel kimlikleri hakkında bilgi topladılar.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Batı'da 344 gönüllü örgütün olduğu saptanmıştır. Bu örgütlerin daha da artması İkinci Dünya Savaşından sonra, emperyalizmin yeniden şekillenmesiyle ve Pax-Amerikana'nın yeni- sömürgecilik biçiminde hâkimiyet kazanmasıyla gerçekleşmiştir. Bu dönemde, Rockefeller Standard Oil'e ait hayırsever bir cemiyet olan Rockefeller Vakfı kurulmuştur. Bunu takiben Birleşik Çelik Ortaklığı'nın sahibi olan Andrew Carnegie de, Carnegie Vakfı'nı kurmuştur. Bu vakıf, "Latin Amerika'da Ekonomik Kalkınma için Amerikan Cemiyeti"ni kuran vakıftır.

Misyonerlik faaliyetleri konusunda aktif bir politika izleyen Amerikan diplomasisi, Amerikan değerlerinin tüm dünyaya yayılması kapsamında "ilerici emperyalizmin" yardımcı unsuru olarak gördüğü bu faaliyetleri, siyasi bir ittifak ile sonlanmadığı için Monroe Doktrinine (yalnızlık doktrini) aykırı görmemiştir. Ancak, Amerikalı Protestan misyonerlerin yüz yıllık gayreti ve hayırseverlerin faaliyetleri, Türkiye'de iyi bir Amerika imajı yaratmıştı.

Bu amaçla, 1919 başlarında Türkiye'ye gönderilen, ABD'nin Türkiye Yüksek Komiseri Amiral Bristol, Wilson'ın Amerikan mandası altında bir Ermenistan kurulması misyonuna karşı çıkar. Ona göre, Amerika mandası altında bir Ermeni devleti ancak İngilizlerin çıkarlarına uygun düşmektedir çünkü, Kafkaslarötesinde (Trans-Kafkasya) Bolşeviklerin yayılmasını önleyecek bir tampon görevi yapmak ancak İngilizlerin işine gelecektir. Üstelik Bristol raporunda, İngiliz mandası altına girecek Mezopotamya'daki zengin petrol kaynaklarının bekçiliğinin de böylece Amerika'ya yaptırılacağına ayrıca Ermeni mandaterliğini kabul etmekle Amerika'nın Osmanlı Devleti konusunda özenle sürdürdüğü tarafsızlığının son bulacağına dikkat çekmişti.

Richard Peet'in, "kutsal olmayan üçlü" (unhold trinity: Dünya Bankası, IMF, Dünya Ticaret Örgütü) olarak kavramlaştırdığı bu üç uluslararası kuruluş, bugüne kadar hiçbir dinin yapamadığı etkiyi yaparak dünya halklarına şöyle seslenmişlerdir: **"refaha erişmenin yolu, serbest piyasa düzeninden geçmektedir."** **Siyasal Birliği Sağlayan ve Yüksek Üretim Gücüne Erişen Amerika'nın Batı'yla "Eşit Rekabet Koşullarına" Ulaşma Aracı olarak: "Açık Kapı Politikası"**

Britanya Krallığı, Kraliçesi Victoria'nın 1837 yılında taç giymesiyle birlikte İngiltere'nin serbest ticarete ve açık kapı politikasına dayalı kolonyal yayılma politikası Victoria Çağı olarak adledilmektedir.

Ticaret hacminin genişlemesi, Amerika'nın Monroe Doktrinin dışına çıkması neden oldu. Monroe Doktrini, Avrupa İmparatorluklarının iç işlerine karışmama sözü karşılığında, Avrupa'nın da Amerika'ya karışmamasını, böylece, kolonyalist politikalardan korunmayı ve kendi iç dinamiğiyle büyümeyi öngörüyordu. Bu doktrin hernekadar bir izalasyonist politika içeriğine sahip olsada Amerika'nın kendi kıtasında güçlenmesine olanak tanımıştı. Böylece, Amerika, 1897'de Hawaii Adalarının ilhaki, 1898 yılındaki İspanya savaşı ile kontrolü ele geçirilen Porto Riko, Küba ve Filipinler gibi Amerikan kıtasında sorunsuzca genişlemişti. 1899 yılında, Amerikan Dış Ticaret Bürosu'nun etkisiyle, ABD Hükümeti, Amerika'nın rekabet gücünü artırması için yeni pazarlara ve hammadde kaynaklarına ulaşması, yeni imtiyazlar elde etmesi gereğini vurguluyordu. Bunun içinde, Amerikan hükümetinin **açık kapı politikası** izlenmesi öneriyordu.

1900'lü yıllarda ise, Amerikan Başkanı Th.Roosevelt **"Açık Kapı"** politikası ile bu yayılcılığı güçlendirmiştir. Böylece, Açık Kapı politikası ile Antillerde, Pasifikte, Uzakdoğu'da Orta ve Latin Amerika'da ulusal çıkarlara yönelik ticari politikalar yürütüldü. ABD'nin siyasi birliğini sağladıktan sonra ekonomik açıdan güçlenmesi ve sanayileşmesi ile birlikte Theodore Roosevelt açık kapı politikası uygulanarak Amerika'nın ucuz hammadde kaynaklarına ve yeni nüfus bölgelerine ulaşmasını öngörüyordu. Britanya, hegemonyasının zirvesinde, "açık kapı" politikası izlemişti. Parlamento 1828'de merkantilist seyrüsefer kanunlarını yürürlükten kaldırdı ve kısa süre sonra tüm ülkelerle eşit şartlarda kolonilerini ticarete açtı. Kolonilerle, resmi ticari kısıtlamalar olmamasına karşın, Britanya

gayri resmi yollarla sömürgeci yöneticiler arasındaki bağları ve ev sahibi ülkenin kaynaklarını doğru yönlere aktarmaya dayalı şekilde ticaret üzerindeki hakimiyetini sürdürüyordu.

1900 yılında Amerikan hükümetinin, **açık kapı politikasını** ilan etmesinin asıl nedeni, Avrupalı sömürge devletlerin ve Japonya'nın, yeni keşfedilen Çin Pazarını özel nüfuz bölgeleri ile imtiyazlar elde ederek bölüşümünde, saf dışı kalmak istememesiydi.. Amerika, Çin ile ticari ilişkilerini geliştirmek ve diğer devletlerle eşit ayrıcalıklara sahip olmak için açık kapı ilkelerini ilan etti. Bu politika değişikliği ile Amerika, diğer Avrupalı sömürge devletlerinin sahip olduğu haklardan eşit şekilde faydalanmak ve Çin'den daha fazla ticari çıkar elde etmek istemiştir.

Monroe Doktrininden sapmak anlamına gelen Açık Kapı İlkesini, İngiltere'nin uyguladığı serbest ekonomik sistemi örnek alan ve İkinci Dünya Harbi'nden sonra devraldığı yeni ekonomik sistemi bu öngöründe düzenleyen Amerika'nın günümüze kadar gelen ekonomik üstünlük elde faaliyetlerinin bir parçası olarak görmek mümkündür. Açık kapı ilkesi, Wilson'ın öndört maddelik Wilson İlkeleri'nin gerçekleştirilmesinde bir takım hususlara netlik kazandırmak için de ön plana çıkar. Açık Kapı Politikası, Wilson İlkeleri'nin Paris Barış Konferansı'nda daha detaylı açıklanabilmesi için görevlendirilen Walter Lippmann ve Frank L.Cobb'un "Lippman ve Cobb Andırısı"nda yer alır. Bahsi geçen andırıda kaynakların kullanılması ve işletilmesinde "açık kapı" ilkesine uyulacak maddesi vardır.

"**Açık Kapı**" politikasının fikir babası, dönemin Amerikan Dışişleri Bakanı John Hay'dir. 1899'un son baharında aynı diplomat tarafından teklif edilen bu fikir, 3 Temmuz 1900 senesinde resmîyet kazanarak uygulamaya konmuştur. Bu fikir ilk haliyle sadece Çin'deki serbest ticaretin tüm ülkelere açık olmasını ihtiva etmekteydi. Resmîyet kazandıktan sonra, buna Çin'in toprak ve idarî bütünlüğünü koruma şartı da eklendi. Son olarak da, Çin'de her yabancı devlete de, **eşit ekonomik ve ticari hak** ve hukuka sahip olacağı taahhüdü veriliyordu.

Birleşik Devletlerin Açık Kapı politikası meyvelerini, 20. Yüzyılda vermeye başlamıştır. 6 Şubat 1922'de, Birleşik Amerika, İngiltere, Japonya, Fransa, Belçika, Çin, İtalya, Hollanda ve Protekiz arasında imzalanan Dokuz Devlet Anlaşması (Nine-Power Treaty)dir. Bu antlaşmada devletler Çin konusunda uygulayacakları politika ve prensipleri tespit etmekteydiler. Buna göre taraflar, Çin'in egemenliğine, bağımsızlığına, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı gösterecekler ve bütün Çin topraklarında ticaret ve endüstriyel fırsat eşitliği (equal opportunity) prensibini uygulayacaklardır. Böylece bu anlaşma, Birleşik Amerika için, Açık Kapı politikasının bir zaferi oluyordu

Açık kapı ilkesi ile ilgili olarak Woodrow Wilson'ın şu sözleri gerçekten kayda değerdir: "**Amerikan Kapitalizminin temel hedefi, zayıf ülkelerin hammaddelerini ve ulusal pazarlarını açık birer kapı olarak tutmaktır. Bunun için diplomasi ve gerekirse zor kullanılmalıdır.**"

Ham Petrole Ulaşma Yolu Olarak Açık Kapı Politikası

1900'lü yıllarda Büyük Britanya İmparatorluğu'nu ekonomide geçen ve dünya sanayi üretimini yaklaşık üçtebirini gerçekleştiren Amerika, üretken sanayisi ile yeni pazarlara ulaşmak, yayılmak istiyordu. 1913'te çelik ve otomobil sanayi alanında dünya lideri konumundaki Amerika, Birinci Dünya Savaşı öncesi, İngiltere ve Almanya'nın başını çektiği ortadoğu petrol kavgasının dışında gibi görünsede, bir yolunu bulmak, petrole ulaşmak istiyordu. Amerika'nın 1900'lü yıllarda başlattığı "açık kapı" politikası ve Wilson'ın "Milletler Cemiyeti Teşkilatı" da ortadoğu petrollerine giden yolda köşe taşlarıydı.

W.Churchill ve H.Kissenger tarafından petrol için yapılacak çatışmayı normal göstermeye yönelik olarak sarfedilen "**bir damla petrol, bir damla kandan daha kıymetlidir. Petrol araplara bırakılmayacak kadar önemli bir şeydir**" ifadeleri Orta Doğu petrollerinin bugün bile önemini koruduğunun göstergesidir.

19. yüzyıl boyunca sanayileşen Batı Avrupa ülkelerindeki hızlı sermaye birikimi, sözkonusu ülkelerdeki büyük şirketleri bu sermayeden en çok kârı getirecek yatırım alanları aramaya yöneltmiştir. Bu yatırım alanları; Avrupa endüstrisine gerekli olan hammaddeyi sağlayacak, doğal kaynaklar ve ucuz işgücüne sahip sömürgelerle bazı az gelişmiş ülkelerde bulunuyordu. Böylelikle 1800'lü yılların başı, petrol çıkarılması için İngilizlerin sömürgelerdeki girişimleri, yabancı sermaye hareketlerinin başlangıcı olmuştur. İngilizleri, Fransızlar, Almanlar ve Amerika Birleşik Devletleri izlemiştir.

ABD'deki İlk büyük tröst Rockefeller'in Standart Oil şirketi olup, ülkedeki bütün rafinerileri birleştirerek tek bir süper şirket kurarak, hukuku hiçe sayarak süretiyle meydana getirmişti. Tröstler kısa zamanda diğer sanayi kollarına sıçramış, pamuk tohumu tröstü, şeker tröstü gibi bir düzine uygulama Amerikan piyasalarında egemen olmuştur. Ekonomi tarihine "**tröstlerin anası**" ve "**bütün zamanların en iyi tröstü**" olarak geçen Standard Oil, 1862'de Cleveland'lı 23 yaşındaki bir tüccar tarafından kurulmuştu. John D.Rockefeller, Titusville'den fıskıran petrolün bir gün dev bir sanayiye dönüşeceğini ilk hissedenlerdendi. Kurduğu şirket 1882 yılında kapitalizm tarihin ilk "tröstü", kendisi de dünyanın en genç ve zengin adamı oldu. Rockefeller, Theodore Roosevelt hükümetinin tröstlerle mücadele kampanyası sırasında dava üstüne dava açtığı Standard Oil şirketini, 1911'de anti-tröst davaları nedeniyle 38 parçaya bölerek sattı ve bu satıştan, Exxon ve Mobil firması çıktı. 1998 yılında tekrar birleşen Exxon Mobil firması, bugün itibariyle dünyanın en çok kazanan şirketleri listesinde ilk onda yer almaktadır.

Woodrow Wilson'ın tröstlere karşı yürüttüğü haçlı seferinde, Roosevelt'ten bile açık sözlüdür. Anti tröst yasası ile tekellerin kırılması gereğine inanan Wilson'ın ekonomiyi kontrol etmeye yönelik yasa ve eylemleri ile ortaya çıkan ilerlemeci dönemi, "**isteksizce yapılan ve kurumsal değişiklik olmaktan çok halk ayaklanmalarını bastırmaya yönelik reformlar**" olarak değerlendirilmektedir.

Demokratik bir sistemi, serbest rekabet ortamında herkese özgür gelişimi için fırsat eşitliği veren bir olgu olarak gören Wilson, bu fırsat eşitliğini bozduğu ve sosyal çatışma ile birlikte çalışanları **sosyalizm eğilimlerini** artırdığı için tröstlere karşıdır. Bu nedenle başkanlığı döneminde tröstelerin yarattığı haksız rekabeti önlemek için yasal düzenlemeler yapmış, yeni vergi yasası ise fakirlerin üzerindeki vergi yükünü zenginlere doğru kaydırmıştır. İlerlemeci Hareketi ile klasik liberalizmin 20.yüzyıla uyarlanmasına yardımcı olan Wilson, modern Amerikan Liberalizmi'nin de kuruculuğunu yapmıştır. Böylece, Wilson, ilerlemeci hareket ile geliştirdiği modern liberalizm, sosyal demokrat düşüncenin Amerika da önünü açtı. Demokrat partinin bugünkü sol –liberal kimliğe kavuşmuşmasına vesile oldu.

Walter Benjamin tarihi, Klee'nin **Angelus Novus** adlı resmindeki meleğe benzetir; geçmişe dönerek ölüleri canlandırmasını ve döküntüleri birleştirmesini engeleyen bu fırtına; kanatlarını sürekli açık tutmaya ve geçmişten uzaklaşmaya zorlayan; **ilerlemedir**.

Birleşik Devletler'deki diplomasi tarihçileri, eskiden beri Amerika'nın dış politikasına yön verenlerin, ki bu kişilerin **arasında en önemlisi olan Woodrow Wilson** olur, Açık Kapı prensibini kullanarak, gerek ortadoğuda gerekse Türkiye ile eski Osmanlı Devleti toprakları üzerinde ekonomik üstünlük elde etmek ve Amerika'nın ekonomik yayılma alanını genişletmek istediklerini öne sürerler. Amerika'lı tarihçi Williams, Açık Kapı'nın geçici (ad hoc) bir politika olmadığını, geleneksel tarihçilerinde belirttiği gibi müttefiklerin savaş sonrası meydan okumalarına karşı koymak için tasarlandığını ifade etmiştir. Yirminci yüzyıl boyunca, ara ara destek bulan idealist politacı George F.Kennan'a göre, Amerika'nın Açık Kapı politikası söylenildiği gibi İngiliz kaynaklı değildi. Williams'a göre Açık Kapı politikası, yirminci yüzyılın ilk yarısında diplomatlar tarafından sürekli olarak kullanılan bir Amerikan taktiği, Amerika'nın kuracağı ekonomik imparatorlukla sağlanacak olan büyüme amacını tanımlayan (Bretton Woods, Dünya Bankası) bir tabir ve Amerikan politik ve ekonomik etkisiyle sonuçlanacak bir süreçti.

Williams'ın bu iddialarını 1919-1927 arası Türkiye'de bulunan Amerika Yüksek Komisyon üyesi, Tuğamiral Mark L.Bristol'ın Yüksek Komisyon delegelerini ve konsolosluk memurlarını kullanarak genişlettiği Kudüs, Şam, Halep, Beyrut, Bağdat, İzmir ve Samsun gibi yerlerde ki istihbarat ağı ile kanıtlar. İlginç olan şudur ki, ağın bir tarafında daha etkin ekonomik bilgi toplayabilmesi için Standard Oil görevlisi Oskar Gunkel, Amerikalı iş adamları için her limada alt komite şubeleri kurmuştu. Bristol, Amerikalı gemilere lojistik destek sağlamak amacıyla, Standard Oil'un İstanbul'da petrol depoları kurabilmesi için Türklerden izin bile almıştı. Niyeti, petrolü kullanarak, ekonomik yayılma politikası izlemek olan Amerikan Dışişleri Bakanlığı görevlilerine Amiral Bristol'un da katılmasıyla, tüccarlar, Amerika'nın, Ortadoğu politikasını belirlemede rollerinin büyüdüğünü fark etmişlerdir. Aynı zamanda, tüm bu gelişmeler, Amiral Bristol'ın Açık Kapı prensibini geleneksel biçimde kullanarak

müttefiklerin engellerini kaldırdığı, Amerikan ekonomik teşebbüsünü savunarak yaymak için ticari yollar açtığını işaret etmekteydi.

Böylece, savaş sırasında başlayan Amerikan sermayesinin mali örgütlenmesi ile ABD petrolü Rize ve Batum'a kadar girmişti. 1921'e kadar da Anadolu pazarında tekel oluşturacak kadar egemenliğini kurmuştu. Birleşik Amerika, petrol şirketlerinin çıkarlarını korumak için bölgedeki askeri ve diplomatik görevlilerini artırdı ve bu görevlilere kendi işadamlarına destek vermesi konusunda uyardı.

1912 yılında ABD'de "Standard Oil Şirketi (Standard Oil Company-SOC)" tekeli kırılmış ve şirket, birkaçının dünya petrol piyasasında her zaman için söz sahibi olup önemli rol oynadığı 30'un üzerinde şirkete bölünmüştür. Aynı yıl İstanbul'da, kısa süre içinde Mezopotamya petroleri üzerinde tek hâkim şirket konumunu almış olan "Türk Petrol Şirketi (Turkish Petroleum Company-TPC)" kurulmuştur.

Birinci Dünya Harbi öncesi Osmanlı İmparatorluğu yönetimdeki Mezopotamya petrol bölgesinde, arama ve işletme faaliyetlerinde bulunabilmek için imtiyaz isteme yarışına giren, Almanya, İngiltere, Fransa ve ABD, harp sonrası Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması ve azınlıkların ayaklanması sonucu bir çıkar çatışmasına girmişlerdir. Amerika'nın Mezopotamya petroleri üzerinde hak talep etmesi ve meydan okuması sonucu verdiği diplomatik mücadelesi ses getirmiş, Türkiye ile ittifak kurması ihtimaline karşı, İngiltere'nin taviz vermesi ile sonuçlanmıştır. Böylece, Mezopotamya petroleri nüfuz bölgelerine ayrılarak İngiltere ve Fransa'nın eline geçmiş, Birinci Dünya Harbindeki müttefikleri Amerika'nın da TPC Şirketine ortak edilmesi ile de paylaşım sonuçlanmıştır.

Amerika'nın Ortadoğu petrollerine ulaşmak için uyguladığı Açık Kapı Politikası, 1945 yılında F.D.Roosevelt'in ARAMCO şirketi ile anlaşması sonrası, Suudi Arabistan'ın, "Karşılıklı Yardım Anlaşması" kapsamına alınmasına neden olmuştur.

Açık Kapı Politikası'nın 1900'lü Yıllardaki Ekonomik İstihbarat Ağından Dünya Bankası'nın Yeryüzü Kaynakları İstihbarat Ağı'na Doğru Bir İlerici Hareket

Hiç düşündünüz mü, Dünya Bankası ülkelerin yer altı-yerüstü doğal kaynaklarını, demografik özelliklerini, ekonomisini, hukuki yapısını, avantajlı ve dezavantajlı yönlerini, rekabet üstünlükleri ve zayıflıklarını neden araştırır? Neden bilmek ister ve neden rapor haline getirir? Neden ülke görünüm raporları, iş yapma raporları, dünya kalkınma raporları hazırlar?

Herhangi bir ülkeyle ilgili Dünya Bankası'nın bu kadar bilgi sahibi olması -neredeyse yerleşiklerden- bile fazla o ülkelerin doğal ve beşeri sermayesini takip etmesi, Banka'nın aynı zamanda bir istihbarat örgütü olduğunu düşündürmez mi? Nitekim, ülkelerin bu kadar ayrıntılı ekonomik, sosyal, beşeri, doğal, siyasal yapılarını analiz etmek, gelişmekte olan ülkelerin ulusal kalkınmalarını yada ekonomik büyümeleri içinse, o zaman neden fakirlik artıyor, ekonomik eşitsizlikler derinleşiyor?

Bu soruların cevabını bulmamız için 1900'lü yıllarda, dünyanın en büyük üretim güçlerinden biri olan Amerika'nın, ekonomik yayılmacılık amaçlı, Britanya İmparatorluğu ile benzer ancak bazı yönlerden farklı olan "Açık Kapı Politikası"na bakmak gerekir. Zira, Birleşik Devletlerin, Açık Kapı Politikası'nın uzantısı olan Dünya Bankası bu nedenle, sanki bir yeryüzü kaynakları (beşeri, ekonomik, doğal) istihbarat ağıdır ve özel girişim lehine bir "Bilgi Bankası" işlevi yürütür.

1996 yılında Dünya Bankası'nın Yıllık Genel Kurulunda konuşan Başkan Wolfenshon; "Kalkınma bilgisi, 'ortak küresel varlığın' bir parçasıdır; herkese aittir ve herkes ondan yararlanmalıdır...**Banka Grupları'nın dünyanın her yerindeki hükümetler ve kurumlarla kurdukları ilişkiler ve sektörler ile ülkeler düzeyindeki kalkınma deneyimlerinde sahip olduğumuz benzersiz birikim**, bu yeni küresel bilgi ortaklığında bize öncü bir rol biçiyor... İşin gerçeği, biz Bilgi Bankası olmak zorundayız", dedi. Genellikle ekonomik bir kurum olarak görülen banka, üye ülkeler hakkında topladığı güncel bilgiler ile gerçekte kapitalist sistem içinde siyasi ve ideolojik olarak önemli bir işlevi de yerine getirmektedir. Banka gücünü, sadece elinin altındaki güçlü finans kaynaklarından ya da güçlü Batılı ülkelerin desteğinden değil; asıl olarak "bilgi" üretimine ilişkin süreçlerden, stratejilerden, bir "bilgi bankası" olarak yayımladığı raporlardan, araştırmalardan, projelerden, topladığı milyonlarca veriden, belli politikalar ve stratejiler içinde bu verileri kullanma gücünden, sayısız araştırma merkezini, araştırma enstitüsünü, üniversiteyi, sayısız uzmanı akademisyeni, araştırmacıyı içine alan bilgi ağlarını kurma ve yönlendirme kapasitesinden almaktadır.

Banka, dünyadaki en büyük araştırma-geliştirme örgütüdür, muhtemelen dünyanın en önemli gelişim-egitim kurumudur da. Gerçi, Dünya Bankası Kurumu, her yıl yaklaşık 47.000 kişiyi eğitir. Bu eğitim programlarının esas amacı, üye devletlerinin hükümet görevlilerini ve çalışanlarını yetiştirmekken, özellikle son yıllarda, banka devlet dışı örgütlerin çalışanlarını, gazetecileri, akademisyenleri ve diğer araştırma uzmanlarını, milletvekillerini, ortaöğretim öğretmenlerini, çocukları bile eğiticek şekilde alanını genişletti. Banka'nın araştırma kapasitesi, herhangi bir üniversitenin araştırma departmanından kat be kat büyüktür. Nicholas Stern ve Francisco Ferreira'ya göre, Dünya Bankası'nda tam zamanlı araştırma elemanlarının sayısı birkaç yüzden fazla iken, daha fazla personel ise zamanının büyük bir kısmını araştırma faaliyetleri için harcıyor. Banka'nın araştırmaları sadece kendisi için değil aynı zamanda sınırlı araştırma kapasitesi olan OECD ve çeşitli Araştırma Acentaları içinde kaynaklık eder. Banka, genellikle ekonomik kalkınma alanındaki akademik tartışmaların odağında bulunur. Banka, kredi vereceği Gelişmekte Olan Ülkeler hakkında geniş çaplı bir araştırma yapar ve analitik veriler ortaya koyar. 1996'da geniş tabanlı kitlesel web ağı sayesinde araştırma gücünü daha fazla yoğunlaştırmaya ve bir "Bilgi Bankası" olarak anılmaya başladı. Banka bütün bu araştırmaları için kalkınma odaklı özel bir bakış açısı olarak gösteriyor.

Dünya Bankası ülke analizleri ile ilgili raporlar, gazetelerin ve basın-yayın organlarının sayfalarını süslüyor. Banka, bir ülkenin ekonomik çevresinin yabancı şirketler için uygun olup

olmadığını, tahmini büyüme rakamlarını, zayıf ve güçlü yönlerini, ileriye dönük enflasyon beklentilerini ve daha birçok şeyi analiz eder, raporlar ve sunar. Zira, bu analizleri, finansal piyasalar ve yabancı yatırımcılar için bir tür vize görevi görür.

Birleşik Devletler'in "Açık Kapı Politikası", İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde son hızıyla devam etti. Zira, ekonomik, siyasal ve askeri alanda iyiden iyiye güçlenmiş olarak , savaştan çıkan Amerika, elinde durmadan artan üretim kapasitesi ve sermaye birikimini, yeryüzündeki bütün kapıların açılmasını sağlayacak yeni dünya düzeninin kurulması ile elde edebilecekti. Böylelikle açık kapı politikası ile sermaye önündeki tüm engellerin ortadan kaldırılması ve sermayenin serbest dolaşımı öngörülürken, aynı zamanda pazarın güvence altına alınması, üretimden dağıtıma kadar dolaşım ağının açık tutulması, piyasaya dayalı iç düzenlemelerin yapılması, liberal kapitalizmin teşvik edilmesi, Amerika'nın Açık Kapı Politikası'nın ilkeleriydi.

Amerika'nın "Açık Kapı" politikasının bir uzantısı olan, Dünya Bankası, Kuruluş Sözleşmesinde, üye ülkelerin devlet politikalarına ve/veya iç politikalarına müdahale etmesi yasaklanmıştır. Ancak, Banka, 1990'lı yıllarda kendi kurallarını ihlal eden bir takım uygulamalara girişmiştir. **Uygulamada; 90'ların başından itibaren borç isteyen ülkelerde kamu sektörü reformları birbirine benzer biçimde gerçekleştirilmiştir. Borçlu ülkenin, Banka'nın yaklaşımını kabul etmesi sonucunda, bu ülkelerin iç politika ve iktisadi yönetimleri izlenmeye başlanmıştır. Bu da söz konusu üye ülkelerin çok yönlü bilgilerinin toplanmasına, Banka'nın siyasi denetiminin çoğalmasına ve üye ülkenin sâir bilgileri üzerinde hâkimiyetine yol açmıştır.**

Wilson Prensipleri'nin 2 ve 3. Maddeleri: Denizlerde Serbest Dolaşım Hakkı ve Ticari Engellerin Kaldırılması

Woodrow Wilson, küresel barışın sağlanabilmesi için uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılması gerektiğini On dört maddelik barış esasları *arasında (2.ve 3.maddeler) belirtmişti. Serbest Ticaret ekonomisinin tüm dünyada yaygınlaşması ile devletlerarası karşılıklı ticari ilişkiler gelişecek, karşılıklı ekonomik çıkarlar ise devletleri barışı korumak hususunda ortak hareket etmeye zorlayacaktı.*

Bilhassa, Rus Lider Stalin'in, İkinci Dünya Harbi'nin çıkış nedeninin Hitler olmadığını söylemesi enteresandır. Ona göre, savaş kapitalizm yüzünden çıkmıştır. Kapitalist ülkelerin düzenli olmayan gelişmesi, zamanla aralarında şiddetli çatışmalara yol açmakta ve **hammadde kaynaklarının ve ihrac pazarlarının** yetersiz olduğunu düşünen ülkeler grubu, bu durumu değiştirmeye çalışmakta ve durumu lehlerine çevirmek için silahlı kuvvetleri kullanmaktadırlar.

Woodrow Wilson, kendini yeni uluslararası siyasi ve ekonomik sistemin mimari olarak gören bir idealisti. Asıl amacı, **Amerika'nın ekonomik gelişiminin devamlılığını sürdürmek ve korumaktır.** Wilson'ın 8 Ocak 1918 yılında ABD Kongresinde açıkladığı on dört maddelik Wilson İlkeleri'nin ilk üç maddesi kurulacak olan yeni dünya düzeninin ekonomik ve siyasal yönü ile ilgili bir fikir vermekteydi.

Wilson İlkeleri'nin ikinci ve üçüncü maddesi ise tamamıyla ekonomikti ve Büyük Britanya İmparatorluğu'nun küresel ekonomik gücünü frenlemeye yönelik bir adımdı. İkinci madde, açık denizlerde özgürce nakliye yapabilmenin ekonomik faydası yanısıra, açık denizlerde İngiltere'nin hakimiyetini sınırlamak yönünde önemli bir girişimdi.

Üçüncü madde, özgürlükler üzerine yapılandırılmıştı ve ekonomik engellerin kaldırılması ve eşit ekonomik fırsatların yaratılması yönündeydi. Doğrudan serbest ticaretin hedeflendiği bu madde de, aynı zamanda emperyalist Britanya İmparatorluğu'nun küresel ekonomideki kontrolünü azaltmak yönünde bir girişim vardı.

Buraya kadar anlatılanlar, ilk hegomonik güç olan İngiltere ve ardından Amerika'nın siyasi söyleminin, bireysel özgürlükler, hukuk önünde adil yargılanma hürriyeti (Free to fair trail), hukukun üstünlüğü gibi kavramlar üzerine oturtulmuş bir demokrasi anlayışı ile süslenmiş modernizm olgusudur. Ekonomik boyutu ise Serbest Ticaret ile sınırların kaldırılması ve özgür ticaret ortamının sağlanmasıdır. Bütün bu söylemlerin ardındaki gerçek ise, özel nüfuz bölgeleri elde ederek hammadde kaynaklarına kolayca ulaşmak, bilgi ve teknoloji transferi yapılmayan ve sanayisinin gelişmesine imkan tanınmayan diğer ülkeleri (ötekileştirilen) ise Pazar ve ucuz hammadde kaynağı olarak kullanmaktı.

Bana göre, Wilson İlkeleri 2.ve 3. Maddelerinde yer alan ve açık denizlerde özgürce nakliye yapabilme ve ticaret önündeki engellerin kaldırılması maddeleri, esas olarak Wilson tarafından Amerikan sermayesi önündeki engellerin kaldırılması ve sermayenin özgürce hareket edebilmesi için tasarlanmıştı.

Başkan Wilson, Milletler Cemiyeti'ni kurarken, dünyayı yönetecek, barışı sağlayacak, adaleti sağlayacak **“iktidar topluluğu”**ndan bahsediyordu. Bu **“sistemik güç”** olgusuydu. Sözü, İkinci Dünya Harbi sonrası, Amerika Birleşik Devletleri'nin önderliğinde kurulan yeni uluslararası ekonomik sistem, sistemik gücün önemli bir örneğidir. Burdaki sistemik güç, bir devletin diğer devletin davranışların doğrudan etkileyebilme kapasitesi değil, **ekonomik ve siyasal sisteminin yapısının değiştirilmesi sayesinde elde edilen güçtür**. Kurulan liberal ekonomik sistem (kapitalizmin altın çağı denilen dönemde sosyal liberalizme izin verilmiştir) Amerika'nın lehine bir asimetri yaratmış ve mutlak gücünün artmasına neden olmuştur. Bu sistemdeki daha az güçlü devletler, bu sisteme “gönüllü” olarak katılarak, dolaylı bir şekilde Amerika'nın sistemik gücüne katkıda bulunmaktadır. Bu tür bir sistemde, Birleşik Amerika, doğrudan etkileme yerine, sistemin yapısını kendi çıkarlarına göre düzenlemekte, kurallara uymayı da sistemik bir zorunluluk olarak empoze etmektedir.

Wilson'ın ideali gerçek olmuş ve **1944 yılı Bretton Woods da Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansı ile Dünya ticaretinin önü açılmıştır. Daha da önemlisi uluslararası piyasalarda Amerikan Doları temel ödeme aracı olmuştur. Klasik liberalizmin son bulduğu bu dönemde neo-liberalizmin uygulayıcısı olan Dünya Bankası ve International Monetary Fund-IMF kurulmuştur. fakat neo-**

liberalizm ortaya çıktığı bu ilk yıllarda pek etkin olamamıştır. Çünkü, Sovyetler Birliği'nin savaştan galip çıkması, Doğu Avrupa ülkelerinin komünist rejimlere dönüşmesi, Soğuk Savaş'ın ortaya çıktığı bu dönemde sosyalist-sol ideolojinin prestijli ve güçlü bir konumda olmasını sağlamış, neo-liberal görüşün yayılmasını engellemiştir.

Wilson'ın Milletler Cemiyeti ve Etnik Self Determinasyon Prensibi Çerçevesinde Musul Meselesi

Wilson 11 Şubat 1918'de yaptığı konuşmasında *'insanlar bir devletten başka devlete, durmadan devredilen mallar yada piyonlar değildirler'* demiş ve Amerika'nın Birinci Dünya Harbi'ne girme nedenlerini 'özgürlük, halkların kendi kaderini tayin hakkı (self determinasyon :temsiliyet) ve insanlığın serbest gelişim hakkı' olarak açıklamıştır.

Wilson'a göre *self determinasyon, yönetenlerin yönetilenlerin rızasını alma mecburiyeti temelli batı demokrasine ait yeni egemenlik anlayışının mantıksal bir sonucudur.* Woodrow Wilson öncülüğünde Wilson İlkeleri ile birlikte ilke dış anlamıyla kullanılmaya başlanan self determinasyon kavramına, Milletler Cemiyeti Teşkilatı tüzüğünde açıkça yer verilmemiştir. Bu hak, İkinci Dünya Harbi sonlarına kadar devletler hukukunda mevcut değildi, sadece **siyasi bir ilke** olarak kabul ediliyordu. Kendi geleceğini belirleme hakkına, her dönem, ülkelerin parçalanmasına ve bölgesel istikrarsızlıklara yol açacağı düşüncesi ile mesafeli bir yaklaşım sergilenmiştir. Bu noktada, Wilson'ın self determinasyonu, **ayrılıkçı** bir nitelik taşıdığı söylenebilir çünkü, devletlerin mutlak egemenlik ve toprak bütünlüğü ilkesi ile uyuşmamaktadır. Birinci Dünya Harbi Sonrası, Osmanlı İmparatorluğu toprakları içinde özgür ve eşit bir şekilde yaşayan pekçok farklı etnik grup, öncelikle Amerikan misyonerlerinin tanzimat fermanı sonrası kavuştuğu müstakil kilise ve imkanlar yardımıyla işledikleri kültürel milliyetçilik akımları ile daha sonra Wilson'ın self determinasyon maddesi ile ayrılıkçı taleplerine destek bulmuş ve Amerika'nın veya başka bir devletin egemenliği altına girmek istemiştir.

Şöyleki, kurulmasına hem fikir hem de eylem olarak öncülük ettiği Milletler Cemiyeti'nin kuruluş tüzüğüne yerleştirmek istediği self determinasyon maddesi ile uluslararası hukuka uygun şekilde, *ülkelerin mevcut yapısını sarsmadan farklı etnik kökenlerdeki halkların, istediği bir ülkenin yönetimini seçme hakkını kullanmalarını istemiştir.* Wilson'ın self determinasyon hakkı, yeni uluslararası düzen için hazırladığı planın merkezine koyduğu Avrupa İmparatorluklarının çözülmesini ve parçalanmasını kolaylaştırmak için tasarlanmışken, sadece Habsburg ve Osmanlı İmparatorluğu gibi bazı imparatorlukların tasfiyesinde kullanılmıştır. Bununla birlikte, esasen, daha sonra Britanya İmparatorluğu'nun kolonilerini kaybetmelerinde de çok etkili olmuştur.

Uluslararası hukukun **bağlayıcılık** unsurunu reddeden, tanınmış isimlerden Georg Wilhelm Friedrich Hegel, 19. Yüzyılda, devletlerin mutlak olarak egemen ve bağımsız birimler olduğunu

savunuyordu. Ona göre, egemen devletler arasında uyuşmazlıklar **üstün bir otorite** tarafından değil, savaşla karara bağlanabilirdi.

Wilson, Hegel ile aynı görüşte değildi. Kendini yeni dünyanın mimarı olarak tanımlayan Wilson, insanlığın geleceği için barış için, savaşların imkansızlaştırılması gereğine inanıyordu. İşte tam da bu noktada Wilson İlkeleri'nin son maddesi, savaşları imkansız kılacak bir üstün otorite olarak Milletler Cemiyetini şart koşuyordu.

Barışın en büyük düşmanının egemen devlet olduğu görüşü 1945 yılında düzenlenen ve Birleşmiş Milletler'in kuruluş kararının alındığı San Fransisco konferansının ilk toplantısında söz alan Çin Delegesi Doktor Soong tarafından dile getirilmişti. Soong, Çin'in uluslararası toplum lehine milli egemenliğinden fedâkarlık etmekten çekinmeyeceğini söylemişti

Açık diplomasi ve etnik self determinasyon yoluyla genç Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Milletler Cemiyeti çatısı altında Musul meselesini çözmek istesede, İngiltere'nin Birinci Dünya Harbi öncesi keşfettiği ortadoğu petrolü üzerindeki emelleri nedeniyle, Musul halkının iradesi hiçe sayılmış, Türk Devletinin, Abdulhamit'in ortak olduğu Turkish Oil Şirketi ile Amerikalı Chester şirketi arasında diplomatik yollarla bir işbirliği çabası olsada, İngiltere ve Fransa tarafından bu girişimde engellenmiştir. Wilson'ın kurduğu Milletler Cemiyeti, açık diplomasi yoluyla ülkeler arası problemlerin tarafsız bir hakem kurulu ile değerlendirileceği, demokrasi ve self determinasyonun uygulanacağı gibi terimlerle süslensede ve de taşlandırılrsa da güçlü olanın ulusal çıkarları doğrultusunda oluşturulduğu gerçeğini yadsıyamaz. Birinci Dünya Harbi öncesi bir demiryolu projesi iken, harp sonrası petrol imtiyazı projesine dönüşen Chester Projesi, İngiltere ve Fransa Amerikan Standart Oil firmasının Mezopotamya petrolerinden pay almak üzere hem %25'lik hissesi Fransızlara ait olan Turkish Oil Şirketi ile görüşüyordu. Diğer taraftan Musul'un Türklere verilmemesi üzerine hem İngilizlere hem de Amerikan hükümetine baskı uyguluyordu.

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI

TÜRKİYE-A.B.D. EKONOMİK İLİŞKİLERİNDE YENİ DÖNEM

Amerika, 1917'de dünya politikası arenasına adım attığından beri, ideallerinin doğruluğuna o kadar inanmıştır ki, Milletler Cemiyeti ve Briand-Kellogg Paktı'ndan, Birleşmiş Milletler ve Helsinki Nihai Senedi'ne bu yüzyılın başlaca uluslararası anlaşmaları, Amerikan değerlerinin hayata geçirilmesi niteliğindedir.

Amerikan Senatosu'nun, Milletler Cemiyeti üyeliğini reddetmesi; hasta durumda olan Wilson'u çok üzüm ve "**Şimdi onlar ne kaybettiklerini acı bir tecrübe ile öğreneceklerdir. Dünyanın liderliğini kazanmak için elimize bir fırsat geçmişti. Fakat bu fırsatı kaybettik ve yakında bu kaybın nasıl bir trajedi olduğunu göreceğiz.**" diyerek endiselerini ifade etmişti. Wilson'ın idealleri

için hazır olmayan Amerikan üst yönetimi, daha İkinci Dünya Harbi sürerken, ‘hür dünyanın öncülüğü’ rolünü üstlenmeye başlamıştı. Harp sonrası, Bretton Woods kasabasında kurulan yeni düzen ile birlikte Amerika lider konumuna yükseldi. Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi ulusüstü örgütler vasıtasıyla “küresel egemenlik” yolunda bir fırsat yakaladı. Wilson gibi liberal enternasyonalist yaklaşımı olan Roosevelt’in ani ölümüyle, yerine geçen Hendry Truman ile yeni dönem başladı. Zira, Amerika, artık, Sovyet tehdidine yönelik olarak savunmasız halkların tek kurtarıcısı, demokrasi ilahıydı. 1947 Truman Doktrini, “Monroe Doktrini’ni” silip süpürüyordu. Nitekim, bana göre, Wilson, tarihi fırsatı kaçırdık, bu bir trajidir derken, pragmatik kişiliğini sergiliyor, bıraktığı etkiyi perçimlemiş oluyordu. Zira, Wilson hayranı olan F.D.Roosevelt, onun idealini, Birleşmiş Milletler, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası ile Uluslararası Finans Kurumu’nun kurulmasına öncülük ederek gerçeğe dönüştürdü.

İvedili Kalkınma Planı’ndan İktisadi Kalkınma Planı’na

Bütün sosyal sınıfları refaha eriştirmek üzere, kapsayıcı sosyal politikaların gerçekleştirilebilmesi için 1930-1939 dönemin de uygulanan devlet eliyle sanayi de kalkınma projesinden, Marshall Planı’ndan faydalanmak üzere 1946 yılı İvedili Sanayi Planı’ndan vazgeçilelecek İktisadi Kalkınma Planı’nın kabul edilmesi ile yaşanan kopuş.. Bir bakıma, serbest piyasa düzeni içinde Amerika’nın önderliğinde sanayileşebileceğimize inanılması nedenlidir.

Ulusal kalkınma planları üzerinde en önemli ulusüstü kuruluşlardan biri olan Dünya Bankası, esasen Avrupa’nın tekrar imarı ve kalkınması için kurulsada, Marshall Planı’nın devreye girmesi ile az gelişmiş (üçüncü dünya) ve gelişmekte olan ülkelerin iktisadi kalkınması üzerine yoğunlaşmıştır. Banka, bu ülkelerdeki yerleşik uzmanları ve diğer araçları ile, ulusal kalkınma planlarının hazırlanmasına katkı sağlanması noktasına odaklanmıştır. Bölgesel ve yardımcı ajanların tesis edilmesi yoluyla dünyanın farklı bölgelerinde ulusal kalkınma planlarının yayılmasına yardımcı olmuştur. Türkiye’nin iktisadi kalkınma anlayışındaki değişimin bir belgesi olan 1947 İktisadi Kalkınma Planı bu tür bir güdümlü bir plan niteliği taşımaktadır. 1950-1960 dönemi **plansız dönem** olarak nitelensede, **1946 yılı İvedili Sanayi Planı’nın** terk edilmesi ve yerine **1947 İktisadi Kalkınma Planı’nın getirilmesi** ile mümkün kılınan **Marshall Yardımı** ve tamamlayıcı nitelikteki Banka’nın **Barker Raporu (bana göre Türkiye için Banka’nın ulusal kalkınma raporudur)** bu dönemin ruhunu yansıtır. Ulusal Planlamada yapılan bu değişiklikler ve yönlendirmeler sonucu, Demokrat Parti hükümeti, iktisadi kalkınmada kilit sektör olan sanayi sektörü yerine tarım sektörünü, kamu girişimciliği yerine özel girişimi, **iç kaynaklara dayalı bir kalkınma stratejisi yerine dış kaynaklara bağımlı bir kalkınma yolunu seçer.** İşte tam bu noktada, Atatürk’ün iktisadi bağımsızlık ve devlet eliyle kalkınma idealinden uzaklaşır. Zira, Atatürk, büyük oranda dış kaynağa ve yüksek faizli borca dayalı bir kalkınma olmayacağını, bunun bir sömürü politikası olacağını Osmanlı Devleti ekonomik politikalarından çok iyi analiz etmiştir. Ancak, planlamanın komünizmle özdeşleştirildiği bu dönemde, ekonomik kalkınmayı büyük ölçüde uluslararası

finans kurumlarının dış yardımlarına bağlayan DP, gerek Marshall Planı gerekse Barker raporu gibi uluslararası finans kurumlarının reçetelerine göre tarım ve ticarete önem vermiş ancak buradaki birikim sanayi alanına yeterince aktarılamadığından, istenilen kalkınma gerçekleştirilememiştir. En nihayetinde DP hükümeti, bu başarısızlığın neticesinde batılı finans kuruluşlarının verdikleri kredilerin nerelere gittiğini görmek istemeleri neticesinde 1958’de bir **Koordinasyon Bakanlığı’nı** kurmuş ve başka ülkelerden ağır sanayinin kalkınması için kredi arayışına gidilmiştir. Politika değişikliğine giden DP hükümeti, son dönemlerinde planlama ve sanayi alanında kalkınma amacına yöneldi. Dolayısıyla, DP hükümeti sonrası kurulan yeni hükümetin, **Planlı Kalkınma** misyonunu büyük ölçüde DP’den aldığı söylenebilir.

Türkiye’nin kurucu üyelerinden olduğu DB’sı 1950’li yıllarda Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin kalkınma sürecinde yer almıştır. Bilhassa 1950-1960 yılları arasında Banka, “**devletçi-müdahaleci kalkınma**” yaklaşımından, “**özel sektör aracılığında dışa açık kalkınma**” yaklaşımına doğru geçişte, önemli çabalar sarf etmiş olsada, Demokrat Parti yönetimine her istediğini yaptırılmamıştır. Bu dönemde, Banka’nın yönlendirmesi sonunda, “**Yabancı Yatırımları Teşvik Kanunu**” ve “**Petrol Kanunu**” ile özel teşebbüse önemli imkânlar sağlanmış olsada, bilhassa, KİT’lerin sayısında artışlar yaşanması her tarım alanında kalkınmanın tersi yaklaşımlardır. 1950’li yılların sonunda planlı kalkınmaya yönelik başlayan çalışmalar, 1960 yılında meyvelerini vermiş, **Devlet Personel Dairesi ve Devlet Planlama Teşkilatı** kurulmuştur ve 1961 Anayasası ile Planlı Kalkınma salık verilmiştir. Böylelikle 1960-1980 yılları arasında planlı kalkınma döneminin de “**karma ekonomi modeli**” ekonomiye hâkim olmuştur.

Dünya Bankası’nın Barker Raporu ve Petrol Kanunu

1950 yılında iktidara gelen DP’nin politika ve uygulamalarında önemli bir yol gösterici olan “Barker Raporu”, 1949 yazında, hükümetin Dünya Bankası ile görüşmeleri neticesinde, DB’nin Barker başkanlığında oluşturduğu heyet, 1950 ortasında Türkiye’ye geldi, kısa süreli araştırma sonucunda ise Barker Raporu oluştu. “Barker Heyeti” denen uzman grup, “Türkiye’nin Kalkınma Programı İçin Tahlil ve Tavsiyeler” adlı Barker Raporunu, 1951’de Celal Bayar’a verdi.

1947-1953 yılları arasında ABD egemenliğinde “kapitalizmin yeniden yapılandırılmış ve reformdan geçirilmiş”, “Altın Çağı” başlamıştır. Ulusal ekonomilerinin küreselleşmesi ve uluslararasılaştırılmasında görülmemiş bir ilerleme vardır. “Özgürlüklerin ve özel mülkiyet haklarının baş savunucusu” olan Birleşik Amerika, “komünist olmayan dünyaya kapitalist türde ekonomik kalkınma getirmek üzere tasarlanmış olan DB ve IMF” aracılığı ile hareket etmiştir. İçsel tasarruf ve dinamiklerle gerçekleştirilen sanayi kalkınma planları yerine Dünya Bankası, IMF gibi ulusüstü kurumların himayesinde dışa açık ekonomik politikalarla kalkınmanın önü açılmıştır. İkinci Dünya Harbi sonrası ise yeniden üretilen demokrasi kavramı, “**serbest piyasa ekonomisine dayalı toplumda**

bireyin özgürlüğünü güvence altına almak ve ekonomik yapıya uygun siyasal örgütlenmeyi sağlamayı” amaçlamıştır.

Truman Doktrini’nin ilanı ile başlayan soğuk savaş, Amerikan hegemonyasının genişlemesine de olanak tanımıştır. Antikomünizm söylemine dayalı çevreleme stratejisiyle genişleyen Amerikan hegemonyası, uluslararası ekonomide kurumsallaşmanın yaygınlaştığı dönemi temsil etmektedir. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu ile yapılandırılan uluslararası örgütlenme, ABD’nin ekonomik ve askeri yardımlarıyla desteklenmiş, böylece, kapitalist büyüme modeli (sermaye-hasıla) küresel alana yayılmıştır. Türkiye’de, ABD önderliğindeki uluslararası tarihsel bloka rızasıyla eklenmiştir.

Demokrat Parti Hükümetleri için kalkınma için dış yardım ve krediler yaşamsal önem taşıyordu, bu nedenle raporlara itiraz edilmemiş ancak ağır sanayi yatırımları ile ilgili tavsiyelere uyulmamış ve sanayi yatırımlarına devam edilmişti.

Stiglitz, *“IMF ve Dünya Bankası, verecekleri borçlara fena halde ihtiyacı olan, serbest piyasa ekonomisine geçmeye gönülsüz fakir ülkelere bu fikirleri dayatmak için kullanılan yeni misyoner kuruluşlar haline geldiler”* diyordu. Stiglitz’in sözünü ettiği “bu fikirler”, yeni liberal ekonomik paket olup, finansal piyasaların deregülasyonu, devletin geçmişteki geleneksel fonksiyonlarını terk ederek ekonomik alandan çekilmesini öngören kamu ekonomisinin tasfiyesi (özelleştirme) olarak tanımlanıyordu.

1950’li yılların ortalarında, DB’sı heyeti başkanlığında yapılan analizler sonucu oluşturulan “Barker Raporu”nun madencilik faaliyetlerine dair tavsiyeleri ve bu tavsiyeler sonucu Demokrat Parti uygulamaları araştırılması gereken konulardan biridir. Öncelikle Barker Raporu’nda yer alan tavsiyeler gözden geçirilecek devamında ise bu tavsiyeler doğrultusunda DP tarafından yapılan politika değişikliklerine dikkat çekilecektir.

Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu ve Petrol Kanunu’nun çıkarılmasında öncülük eden Barker Raporu maddeleri şunlardır; yatırım programlarının sonuçları belli oluncaya kadar, Zonguldak kömür havzası için hiçbir taahhüde girilmemelidir. **Özel sermaye sahiplerinin petrol arama ve işletme faaliyetlerini engelleyen politikalardan vazgeçilmeli ve düzeltilmelidir. Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü’nün çalışmaları halkın faydasına açık tutulmalı, özel girişimle birlikte yürütülmelidir.**

Bu raporun ardından yabancı sermayenin Türkiye’ye girmesine yönelik ilk çalışma 1 Ağustos 1951 yılında kabul edilen 5821 sayılı ‘**Yabancı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu**’ olmuştur. Bu kanunla yabancı sermaye, Türk özel sermayesine açık olan işlerde ve aynı şartlarda, sanayi, enerji, maden, bayındırlık, ulaştırma ve turizm alanlarında çalışabilecektir. 1954 yılında Demokrat Parti, kanunu tekrar düzenlemiş 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile yabancı şirketlerin faaliyet alanlarına iki kritik alanı *madencilik ve petrolü* eklemiştir. Bu kanun değişikliği beraberinde yabancı sermaye girişinin göreceli olarak yükselmesine neden olmuştur.

Barker Raporu'nun öngörüsü doğrultusunda karayolu yatırımlarına ağırlık veren DP, taşıt sayısının artmasıyla birlikte, petrol tüketiminin artması ve Barker Raporu ile petrol arama ve işletme faaliyetlerinin yabancı sermaye ile yapılması yönündeki tavsiyeleri doğrultusunda, 1954 yılında 6326 sayılı "**Petrol Kanunu**" kabul etti. Kanunun amacı, Türkiye'nin petrol kaynaklarının özel teşebbüs eliyle süratle, kesintisiz ve verimli bir şekilde geliştirilip, değerlendirilmesini sağlamaktır. **Petrol Kanunu** ile ilgili görüşmeler sırasında CHP ile DP arasında hararetli tartışmalar yaşanmış, tasarıda yer alan 136. Madde, ana muhalefet partisinin ayak diremesi ile çekilmiştir. Bu madde, Türk hükümetin, bu kanun çerçevesinde istediği zaman herhangi bir haklı sebep göstermeden petrol arayan yabancı yatırımcının sözleşmesini tek taraflı fesh etme yetkisini elinden alıyordu.

11.10.1985 tarihinde Türkiye, Çok Taraflı Yatırım Garanti Kuruluşu'nun (Miga) Sözleşmesini imzalamış ve 4 620 000 SDR taahhütte bulunarak üye olmuştur. **MIGA'yı benzeri diğer kuruluşlardan ayıran en önemli özellik, politik risk sigortası adı altında ilk çok taraflı girişim olmasıdır.** Bilhassa *politik risk* konusu önemlidir, zira, yabancı sermayeyi ülkesine kabul edecek olan ev sahibi ülkenin, herhangi bir sebepten ötürü yabancı yatırımı kamulaştırma hakkının elinden alınması veyahut çok büyük maddi yaptırımlara tabii kılınması demektir. MIGA öncesi, ulusal ve bölgesel düzeyde politik risk sigortası sağlayan kuruluşlar vardı. Ancak, MIGA, DB'sının bir kuruluşu olup, geniş tabanlı, yani, evrensel düzeyde üye ülkelerce desteklenmektedir. Yatırımcılar, ev sahibi ülkenin hukuki yapısının uygun kanuni düzenlemelere sahip olmasını, yabancı yatırımcı için eşit rekabet koşullarının oluşturulmasını istemektedirler. En nihayetinde yabancı yatırımcılar için en büyük risk, yatırımlarının günün birinde kamulaştırılma tehlikesidir. Bu nedenle yabancı yatırımcı bu konuda ev sahibi ülkenin "ulusal hukukunu" geçerli kabul etmez. Zira, ev sahibi ülkenin ulusal hukuku, yabancı yatırımcı aleyhine karar verebilir ve bu çok önemli bir risktir. Bu nedenle MIGA sözleşmesi ile ev sahibi ülke böyle bir ihtilafta kendi hukukunun geçerli olmayacağını ve ICSID kararlarına uyacağını taahhüt eder.

1954 yılında çıkarılan 6224 sayılı bu kanun dünyanın o zamanki en liberal yabancı sermaye kanunlarından biri olup, 2003 yılına kadar yürürlükte kalmıştır . ABD Dış Ekonomik Politika Komisyonu Başkanı Randall yönetiminde hazırlanan bu yasa ile birlikte, Türklere serbest olan bütün alanlarda yabancı yatırımcının faaliyetlerine de izin verilmiş, yatırımın yalnız para olarak değil aynı zamanda makine, teçhizat, lisans, patent ve marka hakkı ile giriş serbestisi verilmiştir. Bu yasalara rağmen, 1950 ve 1980 yılları arasında Türkiye'ye toplam 227 milyon dolarlık yatırım girişi gerçekleşmiştir.

1950-1957 yılları arasında DP'nin iktidarının doruk noktasında, en fazla tarım antlaşmaları olmak üzere, dış ticaret antlaşması yaptığı en önemli ülke Birleşik Amerika'dır. Birleşik Amerika ile Türkiye ilgili dönemde en çok tarım antlaşması yapmıştır. Diğer antlaşmalar ise savunma amaçlı olup, bu

ülkeden alınacak teknik yardımla ilgilidir. Böylelikle, Türkiye'nin Amerika'ya bağımlılığı artmıştır. Bu ekonomik bağımlılığın artmasında IBRD'nin etkisi büyüktür.

1950-1960 yılları arasında yurt dışından ithal edilen yatırım mallarının büyük bir kısmı Birleşik Amerika menşelidir. İlaveten aynı dönemde, Amerika ile pekçok ticari antlaşma yapılmış ve dış borcumuzu ödeyemez hale gelinmiştir. (Hüseyin Dağlı, Mustafa Demir, Kalkınma Bankacılığının Fonksiyonel Gelişimi: TSKB Örneği) Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu, **1955 yılında, Amerikan Minneapolis-Moline Şirketi ile birlikte, Ankara'da traktör fabrikası kurmuştur.**

II.Dünya Harbi yıllarında başlayan Amerika-Türkiye dostluğunun bedeli 1959'da Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun bir yardım anlaşması için gittiği ABD'de Kemal Bağlum'a verdiği röportajda şöyle itiraf ediyordu : ***“Bizim enbüyük hatamız kayıtsız şartsız Amerika'ya tabi olmamız. Böyle bir politika sonsuza kadar devam edemez. Türkiye NATO ve Amerika'nın yanı sıra Üçüncü Dünya Ülkeleri ve Sovyetler ile belli ölçüde ve Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda yeni bir politika izlemek zorundadır. Bunu yaparken çok dikkatli hareket etmemiz lazımdır.”***

Barker Raporu'nun İktisadi ve Sosyal Politikalara Etkisi

Sanayi Devrimi sonrası yaşanan ekonomik ve sosyal gelişmeler ile makineleşme sürecinin getirdiği işçi sorunları, 19. yüzyılın ikinci yarısında Prof.Dr.Heinrich Riehl tarafından ilk kez kullanılan sosyal politika (Sozialpolitik) teriminin önem kazanmasında etkili olmuştur. Konunun, bir bilim dalı olarak ortaya çıkması ise, 1911 yılında Otto V.Zwiedlineck-Südenhorst'un yazdığı sosyal politika eseri ile gerçekleşmiştir.

Sosyal politika, “insanların özgür ve eşit haklara sahip bireyler olarak topluma katılmalarının yollarını araştıran bir alan” veya “kişileri sosyal risklerden ve yoksulluktan korumak,” şeklinde tanımlanabilir. Sosyal politikayı dar ve geniş anlamda tanımlamak gerekirse: dar anlamda sosyal politika, sanayileşmenin çalışanlar üzerinde yarattığı tahribatın giderilmesi için alınması gereken önlemleri ifade ederken, geniş anlam da ise, toplumda ortaya çıkan her tür sosyal sorunların çözümü ve sosyal refahın temin edilmesine için çalışma ve toplum hayatına yönelik düzenleyici ve iyileştirici politikalaradır.

Nitekim, dar anlamda sosyal politika, işçileri işverene karşı koruyan, sınıf çatışmasını önleyen ve toplumun sosyal düzeni ile devletin varlığını sürdürmeyi hedefleyen politikalaradır. 1936 yılında kabul edilen 3008 sayılı ilk İş Kanunu dar anlamda sosyal politika alanında atılmış en önemli adımdır. Devletin sosyal nitelikte kamusal politikalar izlemeye başladığı bu yıllarda, 1947 yılı, 5018 sayılı “İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun” ile toplu iş hukuku alanında adım atılmış ve yeni dönem başlamıştır. 1961 yılında kabul edilen yeni Anayasa ile Türkiye Cumhuriyeti sosyal hukuk devleti olarak nitelendirildi.

Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nın (Dünya Bankası), Barker Raporu, endüstrileşmenin arzu edilen bir hedef olduğunu ancak, Türkiye'de bunun tam bir başarıya ulaşabilmesi için özellikle tarım üretiminin ve çiftçinin gelirinin artırılması gerektiğini söylüyordu. Çiftçi gelirinin artması demek, milli gelirin artması ve endüstriyel mallara daha fazla talep ile daha geniş pazarların oluşması demekti, bu da endüstrileşmek için şarttı. Dünya Bankası'nın önerisi doğrultusunda, DP'nin tarım politikaları, tarımda makineleşme ile şehre göçün başlamasına neden oldu. Zira makinelerin girdiği bu topraklarda yarıcı, ortakçı, kiracı konumunda olan ve kol gücüyle çalışan insanlara ihtiyaç kalmayınca, insanlar uzun süre yaşadıkları toprakları istemeyerek terk etmiş ve en yakın şehir yâda büyük şehirlere göç etmişlerdir. Bu nedenle Demokrat Parti, tarımsal alanda düzenleme yoluna gitmiş günümüzde özelleştirilmiş olan pek çok kamu iktisadi teşekkülünü kurmuştu. Tarım Kredi Kooperatifleri, Tarım Satış Kooperatifleri, Et-Balık Kurumu, Yem Sanayi, Azot Sanayi, kurulurken, tarımsal eğitim ve araştırma faaliyetlerine de önem verilmişti.

Marshall Planı'ndan faydalanmak uğruna vazgeçilen 1946 yılı İvedili Sanayi Planı ve sonrası gelişmeler, 1950 yılında Dünya Bankası öncülüğünde kurulan Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası (TSKB) ile iç tasarrufa ve kaynağa bağlı kalkınmadan bana göre vazgeçilmiştir. Zira her ne kadar DP, TSKB'nin bir kamu bankası olması yönünde ısrar etse de, özel girişimi desteklemek amacıyla kurulan ilk özel sermayeli kalkınma bankası olmuştur. Aynı zamanda, TSKB, Dünya Bankası'nın desteklediği ilk kalkınma bankasıdır. Yabancı ve Türk özel girişimi destekleyen TSKB, Türkiye'de kapitalizmin gelişmesinde önemli bir rol oynadı.

Böylelikle, yerli sermaye birikiminin oluşması noktasında çok önemli bir yeri olan TSKB, esasen, imalat sanayiinden ziyade, tüketim odaklı üretim yatırımlarını desteklemiştir. Böylelikle, ithal girdi bağımlısı ve tüketim malları üretimine yönelik bir sanayileşme mümkün olmuştur. Bu da döviz kurlarındaki artıştan etkilenen, uluslararası piyasalara bağımlı bir yan sanayimizin olmasını sağladı.

TSKB'nin kredi politikası, Sanayiinin Kuzey-Batı Anadolu Bölgesinde yoğunlaşmasına katkıda bulundu. Öte yandan, kârlılığın ön plana alınması ülke kaynakları ve bölgesel eşit kalkınmanın göz ardı edilmesine yol açtı. Örneğin, 1960'larda Anadolu Çimento Fabrikası'nın linyit kömürü yerine fuel oil kullanabilmesi için gerekli krediyi TSKB verdi. Bu karar ekonomik kârlılık açısından doğrudu, ancak petrol fiyatları yükseldikten sonra hata anlaşılmış ve yeniden linyite dönülmüştü. Bu örnek iç kaynağa dayalı devlet eliyle sanayileşme politikasının terk edilmesinin ve kârlılık bazlı ve uzun vadeli bir perspektifi olmayan projelerle dışa bağımlı, yeterli istihdam yaratmayan, sosyal politika yoksunu anlayışın anlaşılması açısından ilginçtir.

Mart 1954 Tarihli Petrol Kanunu ise, Türkiye'de yabancı firmalar tarafından çıkarılacak petrolden elde edilecek gelirin yarı yarıya paylaşılmasını öngörüyordu. Kanunun 2. maddesine göre devlet, petrol arama-çıkarma çalışmalarından vazgeçerek bu alanı özel girişimlere terk etti. Daha da önemlisi, 136. maddeye göre ilgili kanun ancak yabancı şirketlerin onayıyla değiştirilebilecekti. Bu yasalardan en fazla

Amerikan sermayesi faydalandı. 1954-1965 döneminde Türkiye'ye giren yabancı sermayenin % 30,5'i Amerikan sermayesiydi. ABD'yi % 17,5'le İsviçre ve % 17 ile Hollanda sermayesi takip etti. Petrol Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle Türkiye'de *Gilliland, Amoseas, Esso, Tidewater, Shell, Bolsa Chica, Mobil, Shell-Deil, Gulf, Tennessee* gibi yabancı petrol şirketleri arama çalışmaları yaparak petrol bulmaya çalışmışlardır.

SONUÇ

Amerika Birleşik Devletleri özgürlük bilinciyle kurulan tek devlettir. Amerika, baştan beri tüm halklar için özgürlük getireceği vaadiyle hareket etmiştir. Bu özgürlük vaadi Amerika'nın ideolojik egemenliğinin temelidir. Herkesin doğuştan özgür ve haklar bakımından eşit olduğu ilkesi, aydınlanma dönemi "Liberalizm" hareketinin en önemli sloganı olmuştur. Zira, Ekim devrimi sonrası Bolşevik Rusya'nın sınıfsız ve sömürsüz bir dünya vaadi "proleterya enternasyonalizminin" sloganı iken, Amerika'nın özgürlük ve özgür gelişim vaadi, "liberal enternasyonalizmin" sloganı olmuştur. 1823'de Amerikan Başkanı James Monroe tarafından Monroe Doktrini ilan edilmişti. Monroe Doktrini, Avrupa İmparatorluklarının iç işlerine karışmama sözü karşılığında, Avrupa'nın da Amerika'ya karışmamasını, böylece, kolonyalist politikalarından korunmayı ve kendi iç dinamiğiyle büyümeyi öngörüyordu. Bu doktrin her ne kadar bir "karışmama" içeriğine sahip olsa da Amerika'nın kendi kıtasında güçlenmesine olanak tanıdı. Zira Avrupa ile askeri ittifaklar içine girmeyen Amerika, misyonerlik faaliyetleri ile Orta Doğu'da, hem siyasi hem de ekonomik genişleme politikası yürütüyordu. Bilhassa 1840'lı yıllarda Osmanlı Devleti topraklarında misyonerlik faaliyeti yürüten Birleşik Devletler, okullar, kliseler, yetimhaneler, hastaneler kurarak, hem dini hem siyasi hem de ekonomik olarak yayılcılık politikasını genişletmiş, Mezopotamya petroleri için bir istihbarat ağı kurmuştu. Bu dönemde Türk Devleti'nin neredeyse tüm petrol ihtiyacını karşılarken, aynı zamanda Standart Oil firması aracılığı ile yeni petrol kaynaklarına ulaşmak üzere bir istihbarat ağıda kurmuştu. Bütün bu çalışmalar, meyvesini vermiş, saf dışı edilen Türk Devleti yerine, TPC şirketine Birleşik Amerika ortak edilmişti. Böylece, Amerika'nın Açık Kaçınılmaz Yazgı, Açık Kapı, Wilson Prensipleri, Milletler Cemiyeti politikaları çerçevesinde yürütülen hegemon güç adaylığı, Bretton Woods sonrası kurulan yeni uluslararası sistem ile gerçeğe dönüştü. Bu nedenle Dünya Bankası tarafından gönderilen heyet tarafından hazırlanan Barker Raporu'nun ilk hedefi Petrol Kanunu ile Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkarılması yönünde oldu. Böylelikle, Etibank ve Sümerbank liderliğinde iç kaynağa dayalı ve dışa bağımlı olmayan devlet eliyle sanayileşme politikası terkedilirken, Dünya Bankası'nın dünyada ilk örneğini Türkiye'de kurduğu, özel girişime dayalı kalkınmayı yürüten, TSKB, bugünkü sanayimizin en önemli girişimcilerin yön verirken, aynı zamanda ithal girdiye bağımlı, yüksek teknoloji üretmekten uzak, bir sanayi gelişmesine de katkıda bulundu. Böylece, Türkiye'de sanayi devriminin sefaletle sürüklediği bir işçi tabakasından doğan bir sosyal politika üretimi olmadı, zira sanayi devrimi tamamlanamadı.

Kaynakça

- Albayrak, M.(2004). Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'nın Hazırladığı İlk Raporun (1951)Demokrat Parti Hükümetlerinin Politikalarına Etkileri, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt:20, Mart 2004. Sayı: 58: s.129-167.
- Akçay, E., Akbal, Ö. (2013). ABD Güvenlik Politikasında Söylem ve Pratik, Yönetim Bilimleri Dergisi, Cilt:11, Sayı:22: s.7-29
- Aydın, M. (2006). Amerikan Protestan Misyonerlerinin Ermeniler Arasındaki Faaliyetleri ve Bunun Osmanlı-Amerikan İlişkilerine Etkisi, XV. Türk Tarih Kongresi, Ankara.
- Akgün S.K. (2015). Amerikan Kaynaklarından Kurtuluş Savaşı Başında Ermenilerle İlgili Gelişmeler, Ermeni Araştırmaları, Sayı:50:s.13-86.
- Armaoğlu, F. (2017).20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, Genişletilmiş 23. Baskı,Timaş Yayınları.
- Akyol, S. (2009). Birikimin Toplumsal Yapısı Yaklaşımından Hareketle Türkiye'de (1945-2005) Sermaye Birikiminin Toplumsal Yapısının İncelenmesi, Gazi Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Bağlan , A. (2014). 1950-1960 Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniv. Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, Ankara.
- Bakırtaş, İ.,Haydaroğlu, C.(2015). Orta Doğu Petrollerinin Politik Ekonomisi, s.279-304, www.ayk.gov.tr./BAKIRTAŞ-İbrahim-HAYDAROĞLU-Ceyhun....
- Bayramoğlu, S.(2004), Yönetişim ve Demokrasi İlişkisinde Siyasal İktidar Sorunu: Türkiye'de Bağımsız Düzenleyici Kurumlar, Ankara Üniversitesi, Kamu Yönetimi ve Siyaset Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Baytal, Y. (2007). Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 40:s.545-567.
- Bozdağlıoğlu, Y. Özen, Ç. (2004). Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık, Uluslararası İlişkiler SSCI, Cilt:1, Sayı:4: s.59-79.
- Boztaş, A. (2014) Wilson İlkeleri'nin Türk Dış Politikasına Yansımaları, Akademik Bakış Dergisi, Cilt:7, Sayı:14; s.163-176.
- Bryson, Thomas. A. (2008).Türkiye'de Bir Açık Kapı Diplomatu : Amiral Mark L.Bristol, Çeviren : Aytunç Ülker, Tarih Okulu Dergisi, Sayı ; 1:s.105-128.
- Chachage, S.L.(2005). Dış Yardım ve Afrika'nın Kalkınması, Çev: Gökhan Cıvciğer, 1.Uluslararası Türk-Afrika Kongresi Tebliği, İstanbul.
- Çelik, M. (2015). Kendi Geleceğini Belirleme İlkesi ve Bağımsızlık Hakkı, Ankara Barosu Dergisi, 2015/2.
- Çoşar, N.(2003). Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ve Sanayileşme, <https://www.researchgate.net/publication/323749095>.
- Değirmencioğlu, İ.B.(2007). Rakipsiz Kalan Güç Kendini Yok Eder-ABD İmparatorluğu, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı:6:s.71-92.
- Erdal, S.(2012). Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti Uygulamaları Açısından İsveç Modelinin Değerlendirilmesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Maliye Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir.

- Erdem, B.N.(2016). Amerikan Hegemonyasının İdeolojik Boyutunun Türkiye’deki Kitleli Gazetecilik Anlayışı Üzerinden Değerlendirilmesi, 1950-1955, *Global Media Journal TR*, Edition, 6(2),
- Engel, Susan N. (2007).The World Bank and the post-Washington Concensus in Vietnam and Indonesia, University of Wollongong, Sanat Fakültesi, Tarih ve Politika Okulu, Doktora Tezi.
- Güler, Y (2004) İkinci Dünya Harbi Sonrası Türk Amerikan İlişkileri, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, Cilt :5, Sayı : 2:s.209-224.
- Gönüllü, G. (2017). Uluslararası Zirvelerin ve Bildirgelerin Dünya Bankası’nın Değişen Çevre Politikalarına Etkisi, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt:50, Sayı:3: s.153-182.
- Göz, D.(2009). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye, Çukurova Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana.
- Hatipoğlu, O. (2015), *SiyasetAmerikan Yönetim Düşüncesinin Doğuşu*, Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara.
- Haykır, Y. Özkan, D. (2017). 6326 Sayılı Petrol Kanunu ve Demokrat Parti Dönemi Petrol Politikası, *Sutad*, (41):s.251-269.
- Hülagü, M.M. (2007). Osmanlıdan Cumhuriyet’e, Misyoner, Ermeni, Terör ve Amerika Dörtgeninde Türkiye, *Journal of Islamic Research*; 20(4):s.429-450.
- Işık, R. (2010). 1820-1950 Yılları Arasında Suriye ve Lübnan’da Protestan Misyonerlerinin Kadınlara Yönelik Faaliyetleri, *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15:2, s.167-187.
- İzmir, B.(2015).Türk-Amerikan İlişkileri Bağlamında Türk Kamuoyunda John F.Kennedy Algısı, ANKARA Üniversitesi, Türk İnkilâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Karacaoğlu, Ç. (2011).Yabancı Sermayeli Bankaların Türk Bankacılık Sektörüne Girişi, , Kadir Has Üniversitesi, İşletme Programı, Yüksek Lisans Tezi İstanbul.
- Karaçay, H. (2016). “Bretton Woods Kuruluşları, New York Uzlaşısı ve Yoksullukla Mücadele Politikaları, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:34, Sayı:1:s.93-114.
- Kargı, V.(tarih yok). Neoliberalizmin Krizi.
- Yılmaz, S.ABD Hegemonyası, http://www.acedemia.edu/7647483/ABD_HegemonyasıKaya, S.(2002).Dünya Bankası ve Türkiye, *Sayıştay Dergisi* Sayı; 46-47, s.3-42.
- Kaymak, M. (2016). Hegemonya Tartışmaları Işığında İngiliz ve Amerikan Hegemonyaları: Yönlendirici Hegemonyadan Kural Koyucu Hegemonyaya, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 34, Sayı :1;s.63-92.
- Kılınç, A.(2013). Türkiye Cumhuriyeti’nin “Kuruluş” Sürecinde (1923-1950) Kentsel Politikalar, İnönü Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi. Malatya.
- Kılınç, D. (2008). Self Determinasyon İlkesinin Azınlıklar Açısından Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XII, Sayı:1-2;s.949-982.
- Kırlı, D.D. 82004). Çok Taraflı Yatırım Garanti Kuruluşu (MIGA) ve Yabancı Yatırımcıların Politik Risklere Karşı Korunması, Ankara Üniversitesi, Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Kızılkaya, E. (2002). Self Determinasyon İlkesi, *Konya Barosu Dergisi*, Sayı :27; s.44-49.

- Arsava,F.(2012). Uluslararası Hukukta Güç ve Hukuk İlişkisi, TAAD, Yıl:3, Sayı:10: s.351-380.
- Kissinger Hendry, *Diplomasi*, Çev., İbrahim H.Kurt., İş Bankası Kültür Yayınları, 2.Baskı, Mart 2000.
- Kütükçü, M.Akif. (2004). Uluslararası Hukukta Self-Determinasyon Hakkı ve Türk Cumhuriyetleri, dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/download/709/661
- Lake, D.A. (2014). Britanya ve Amerikan Hegemonyasının Karşılaştırılması: Gerileme Çağı Üzerine Bazı Dersler, Çev.: Mehmet Zeki Ak ve Ünsal Ozan Kahraman, *Bilgi* (28),s.122-138.
- Levent, S.(2009), Cumhuriyet Gazetesine Göre İkinci Dünya Savaşı Öncesi Türk Basınında Japonya, Ankara Üniversitesi, Japon Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Mert, A. (2008). IMF ve Dünya Bankası Su Politikaları, Çok Uluslu Şirketlerin Türkiye'deki Uygulamaları, TMMOB 2.Su Politikaları Kongresi'nde sunulan bildiri, Ankara.
- Neu, D., Ocampo, E. (2007). Doing missionary work: The World Bank and the diffusion of financial practies, *Critical Perspectives on Accounting* 18, 363-389.
- Oğuz, M.C. (2017).ABD'de Progressivism Hareketi ve Woodrow Wlison'ın Kurucu Babalara İsyanı, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt:50, Sayı:1:s.1-25
- Özdemir, A. (2014).“Petrolün Birinci Dünya Savaşındaki Yeri ve Savaş Sonrası Düzenlemelere Etkisi”, 1914'den 2014'e 100'üncü yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak, Uluslararası Sempozyum 20-21 Kasım 2014.s.61-83.
- .Özer, Kadir. (1993). Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye, *Gazi Üniv.End.San.Eğt.Fak.Der.Cilt:1, Sayı:1;s.123-133.*
- Özman, M.A.Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller, <http://dergiler.ankara.edu.tr/38/338//3469.pdf>.
- Özkan, K. Milli Mücadele Dönemi, Türkiye-ABD İlişkileri, Ötüken Neşriyat.
- Öztürk, H.(2008). Kalkınma Bankacılığı ve Yatırım İlişkisi: Türkiye Örneğinde Bir Başarı Değerlendirmesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Sadioğlu,U.,Öktem,M.K.(2009) Ulusal Kalkınmanın Döngüsü: Türkiye'nin Kalkınma Yönetimi Sorunsalı, Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler Kongresi Todaie Yayını No: 351; s. 83-103
- Sancaktar, C. (2011). Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikasına Marksist Yaklaşım, *Bilge Strateji, Cilt 3, Sayı 5; S.25-98.*
- Sandıklı, A.Kaya, E. Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Barış, <http://www.bilgesam.org/images/Dokumanlar/03-130-2014>.
- Savaş, N. Sağlıkta Dönüşüm Sürecinde Dünya Bankası'nın Ulusal Sağlık Mevzuatımıza Etkisi,[https://www.researchgate.net/Nazan_Savas/...](https://www.researchgate.net/Nazan_Savas/)
- Sertel, S., Sanyürek, M.B.(2016). Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları ve Verdor Raporu, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:9, Sayı:42:s.749-767.
- Soyak, A. (2003). Türkiye'de İktisadi Planlama: DPT'ye İhtiyaç Varmı?, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4(2): s.167-182.
- Sükan Yavuz, B.S.(1999). Fransız Arşiv Belgelerininin Işığında Chester Demiryolu Projesi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı:24:s.527-561.

- Sümer, G.(2008). *Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü*, Uluslararası İlişkiler, Cilt 5, Sayı 19: s.119-144.
- Şahin, İ. (2016) Lokarno ve Musul Kışkırcısında Türk Dış Politası, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt:5, Sayı:4.
- Şener, B. (2014). Uluslararası İlişkilerde Hegemonya Olgusu ve ABD Hegemonyasının Siyasal ve Kültürel Kaynağı: “Amerikan İstisnacılığı” yada “Açık Kaçınılmaz Yazgı”, JASS, Number: 26: s.405-420.
- Talas, C.(1962). Plan, Kalkınma ve İktisadi Sistemler, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt:17, Sayı:3:s.1-13.
- Taşpınar, H. (2009). Amerika Birleşik Devletleri’nin Petrol Politikası-Ortadoğu Örneği-, Pamukkale Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Tekeli, İ. (1979). II.Dünya Savaşı Sırasında Hazırlanan “Savaş Sonrası Kalkınma Plan ve Programları”, ODTÜ.
- Temirkaynak, M. (2008).Yanlış Bilinç’ten Son’a Giden Yolda İdeolojinin Serüveni, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, , 2008.
- Timur, T.(2002). Küreselleşmeden İmparatorluk’a 11 Eylül: Dönüm Noktası mı? Praksis, Sayı: 7:s.213-224.
- Uçkaç, A. (2010). Türkiye’de Neoliberal Ekonomi Politikaları ve Sosyo-Ekonomik Yansımaları, Maliye Dergisi, Sayı 158:s.422-430.
- Uçukoğlu, N. Neo-liberal Politikalar, Özelleştirme ve Sanayiye Etkileri, https://www.metalurji.org.tr/dergi/dergi136/d136_5973.pdf.
- Uslu, A. (2014). Avrupa da Erken Dönem Sosyalist Teori ve İşçi Hareketleri (1830-1840), Akademik İncelemeler Dergisi Cilt:9, Sayı:1; s.1-24.
- Vermeulen, J.(2015).Were Woodrow Wilson and Franklin D. Roosevelt the True Architects of the United Nations?, https://lib.urgent.be/.../RUG01-002213163_2015_001_AC...
- Yanardağ, A. (2016). Birinci Dünya Savaşı’nın Başlangıcında Türk Amerikan İlişkilerinin Basına Yansımaları, Ankara Üniversitesi, Türk İnkilâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı:59: s.237-261.
- Yayman, H.(2005). Türkiye’nin İdari Reform Politigi, , Ankara Üniversitesi, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Yılmaz, A. (2012), Türkiye’de Planlama Politikası ve Yönetimi, Ankara Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Yılmaz, G. (2013). Suyun Metalaşması, Evrensel Basım, İlk Basım.
- Yorgun, S. (2013/4) Sosyal Politika Açısından 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu, Çalışma ve Toplum, s.39: s.357-380.
- Yurtoğlu, N. (2014) Demokrat Parti Dönemi Tarım Politikaları ve Siyasi, Sosyal, Ekonomik Hayata Tesirleri, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkilâp Tarihi Enstitüsü,Doktora Tezi, Ankara.
- Zapçı, F.(2013). Bir Bilgi Yönetim Sistemi Olarak Dünya Bankası, Toplum ve Hekim, Sayı: 1, Cilt:28

İnternet Kaynakları

Atatürk'ün Doğumunun 100.Yıldönümünü Kutlama Millî Komitesi Genel Sekreteri Sayın Muslih Fer'in Seminerde Yaptığı Konuşma, Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi, A.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Türkiye Ekonomi Kurumu, Yayın No:513, 1982, Ankara

Arsoy, F. Kapat Kapıyı Çocuğum Amerika Girmesin, Yeni Şafak, 02 Kasım 2017

Avar, B. Bu Gidişin Başı var Birde Sonu, 24.06.2010, Odatv

(Manifest Destiny and Expansionism, file:///C:/Users/adalet/Desktop/Manifest%20Destiny%20(article%20from%20A%20People%20and%20a%20Nation).pdf)

Devlet Zoruyla Ayrılıp 87 Yıl Sonra Birleştiler, Hürriyet, 02.12.1998, Dünyanın En Büyük 500 Şirketi Açıklandı, Fortune Dergisi, 21.07.2016.

Dünya Bankası'na göre Rusya ekonomisinin 5 zayıf noktası, Haberus, 29.Şubat.2013